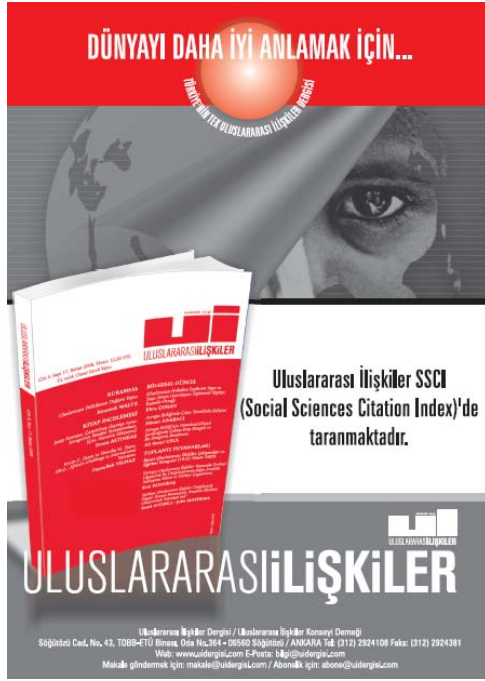

Yayın ilkeleri, izinler ve abonelik hakkında ayrıntılı bilgi:

E-mail: bilgi@uidergisi.com

Web: www.uidergisi.com

Uluslararası İlişkilerde Küreselleşme Olgusu ve Ulus-Devlet Kavramını Yeniden Düşünmek

Hüseyin Sevim

Doktora Öğr., Université des Sciences Sociales
de Toulouse

Bu makaleye atıf için: Sevim, Hüseyin, “Uluslararası İlişkilerde Küreselleşme Olgusu ve Ulus-Devlet Kavramını Yeniden Düşünmek”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 3, Sayı 9 (Bahar 2006), s. 89-124.

Bu makalenin tüm hakları Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği'ne aittir. Önceden yazılı izin alınmadan hiç bir iletişim, kopyalama ya da yayın sistemi kullanılarak yeniden yayımlanamaz, çoğaltılamaz, dağıtılamaz, satılamaz veya herhangi bir şekilde kamunun ücretli/ücretsiz kullanımına sunulamaz. Akademik ve haber amaçlı kısa alıntılar bu kuralın dışındadır.

Aksi belirtilmediği sürece *Uluslararası İlişkiler*'de yayınlanan yazılarda belirtilen fikirler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.

Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği | Uluslararası İlişkiler Dergisi

Söğütözü Cad. No. 43, TOBB-ETÜ Binası, Oda No. 364, 06560 Söğütözü | ANKARA

Tel: (312) 2924108 | Faks: (312) 2924325 | Web: www.uidergisi.com | E- Posta: bilgi@uidergisi.com

Uluslararası İlişkilerde Küreselleşme Olgusu ve Ulus-Devlet Kavramını Yeniden Düşünmek

Hüseyin SEVİM*

ÖZET

Bu makale, ilk olarak küreselleşme veya ulus-devlet gibi olgular üzerinde kavramsal bir çalışma yürüterek, gerek bağımlı değişken, gerekse bağımsız değişken içerisinde yer alan kavramları daha anlaşılır kılmaya çalışacaktır. Sonrasında ise; bu çalışmada, ortaya bağımsız değişken olarak konulan küreselleşme faktöryelinin, çalışmanın bağımlı değişkeni konumundaki ulus-devlet olgusu üzerindeki etkileri incelenecektir. Neticede, ortaya konulan kavramsal yaklaşımlarla, sadece küreselleşme olgusunun derinlemesine incelenmesi değil, aynı zamanda bu olgunun uluslararası sistemin doğasını ve bu sistem içinde yer alan aktörlere olan etkileri de ele alınmış olacaktır.

Anahtar kelimeler: Küreselleşme, Ulus-Devlet, Post-Vestfalyen Dönem, Uluslararası İlişkiler

Globalization in International Relations and Reconsidering the Nation-State Concept

ABSTRACT

By developing a conceptual work on the phenomena of globalization and the nation-state, this article will enable a better understanding of the concepts that will be used either as independent variables or as dependent variables. Next, it will study the impacts of globalization, phenomena that will be presented as independent variablea of the nation-state. It will then introduce various approaches to globalization, in order to go thoroughly into this phenomenon and avoid reductionism. Finally, by studying globalization, it will show how we have tried to rethink the present international system as well as its actors.

Keywords: Globalization, Nation-State, Post-Westphalian Era, International Relations

---

* Doktora öğrencisi, Université des Sciences Sociales de Toulouse, ve Centre Morris Janowitz, Toulouse, Fransa.

ULUSLARARASI İLİŞKİLER, Cilt 3, Sayı 9, Bahar 2006, s. 89-124.

Bu çalışmanın ilk aşamasında, küreselleşme kavramını daha belirgin kılmak ve bağımlı değişkenimizin içinde kullanılan terimlerin tam olarak neye tekabül ettiğini ve ne şekilde, bize göre, anlaşılması gerektiğini ortaya koymaya çalışacağız. Böyle bir kavramsal çerçeve oluşturulmasının temel nedenlerinden biri, öncelikle üzerinde durulan kavramları belirgin kılmak, bunun yanı sıra bu kavramlar üzerindeki anlam kargaşasını bir nebze olsun azaltmaktır. Zira, en basit haliyle küreselleşme denildiğinde akıllara ilk gelen farklı ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin artan şekilde yoğunlaşma eğiliminde olduğu ve bu yoğunluk içerisinde de her bir aktörün birbirine karşılıklı bağımlı, veya bazılarına göre bir aktörün diğerine bağımlı, olacak şekilde geliştiği bir küresel sistem anlaşılmaktadır.

Oysa, Hugo Radice'in de ifade ettiği gibi, "küreselleşme olgusu, coğrafyacılara ve sosyologlardan tutun da iktisatçılara ve siyaset bilimcilere kadar değişik uzmanlık alanlarının merkezinde yer alan bir kavram olmuş, neo-klasik iktisat ve post-modern sosyal kuramdan, uluslararası ilişkiler realist kuramı ve marksizme kadar farklı paradigmalarda ele alınmıştır."¹ Yine, Gilles Breton'un da belirttiği gibi, "küreselleşme olgusu, salt ekonomik etkinliğin küreselleşmesi, ya da küresel bir toplumun oluşturulmasını sağlayacak farklı ulus-devletlerin bütünleşmesi şekline indirgenemez"² Dolayısıyla, ele alınan kavramlardan biri olan küreselleşme olgusunda da görüleceği üzere küreselleşme denildiğinde akıllara ilk gelen bu olgunun salt ekonomik boyutu olmaktadır. Bundan dolayı, böylesi bir indirgemeci bir yaklaşım hatasından kaçınmak amacıyla, daha ilk aşama da küreselleşme konusunda kavramsal bir giriş yapma gereksiniminin ortaya çıktığını tespit etmiş bulunmaktayız.

Bunun sonrasında ise, ikinci bölümde ulus-devlet ve küreselleşme olgusu arasındaki etkileşime değinmeden, üzerinde ısrarla durduğumuz diğer bir kavram olan ulus-devlet kavramına değineceğiz. Bağımlı değişkenin tartışmaya açtığı ve cevap bulmaya çalıştığı konu, bağımsız değişken olarak ortaya konulan küreselleşme olgusunun günümüz ulus-devlet gerçeği üzerindeki olası etkilerini incelemek olduğundan, küreselleşme ve aktör ulus-devlet olgularına açıklık getirilmesi inancındayız. Bu kapsamda, Vestfalyen ve Post Vestfalyen dönemler arasında bir tezat yaratılarak, ortaya çıkan bu tezettan uluslararası sistemin aktörlerinden biri olan ulus-devletin gerek değişen uluslararası sistemin doğasına, gerekse küreselleşme dinamiğine karşı konumunu

¹ Hugo Radice, "Responses to globalization: A critique of progressive nationalism", *New Political Economy*, Cilt 5, No 1, 2000, s. 6.

² Gilles Breton, "Mondialisation et science politique: la fin d'un imaginaire théorique?", *Revue Etudes internationales*, Cilt 24, No 3, Eylül 1993, s. 534.

değerlendirmeye çalışacağız. Bu çerçevede, değişen uluslararası sistemin doğası ve küreselleşme olgusu gerçeği ışığında, Post Vestfalyen dönemdeki ulus-devletin nasıl anlaşılması gerektiği ortaya daha belirgin olarak çıkacaktır.

Son bölümde ise, bir önceki bölümün bir uzantısı ve tamamlayıcısı olacak şekilde, küreselleşme faktöryelinin Post Vestfalyen ulus-devlet üzerindeki etkilerini inceleyip, söz konusu dönemde nasıl bir sistemik konfigürasyonun ortaya çıktığını irdelemeye çalışacağız. Bu çerçevede, uluslararası sistemdeki iktidar/güç diyalektiğinde hala Thomas Hobbes'un *Leviathan'ın* mı monopolü elinde bulundurduğu, yoksa mevcut epistemolojik anlayışın içinde bulunduğu hızlı dönüşüm sürecinden ötürü bu diyalektiğin anlamını giderek yitirdiği, bu nedenle de ortaya *birçok Leviathan'ın*, ya da ünlü sosyolog Norbert Elias'ın balıkçı ağı örneklemeindeki gibi en temel aktör olan bireyin dahi sistemik konfigürasyona katıldığı ve her bir aktörün birbirine farklı derecelerde karşılıklı bağımlı olduğu çok kutuplu bir düzenin mi ortaya çıktığı tespit edilmeye çalışılacaktır.

Küreselleşme Kavramı Üzerine

Makro-geçiş döneminde bulunduğumuz ve küresel sorunların merkezi bir yer tuttuğu günümüzde, uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde de ciddi anlamda kavramsal çalışmalara gerek duyulmaktadır. Bu muğlak ve geçiş dönemine ilişkin yaklaşımı kuşkusuz, William W. Boyer'in sözlerinde de görmek mümkün. Kendisine göre, "insanlık, dünyanın değişiklik geçirdiği bir dönemin tam ortasında yer almakta, ve bahse konu olan bu dönem bilimsel ve teknolojik devrimlerle perçinlenmektedir. Adına ne konulursa konulsun, bu dönem bir makro-geçiş (macrotransition) dönemidir, dolayısıyla ortaya çıkan karşılıklı bağımlı (interdependent) küresel çevre, ulus-devletin giderek önemini kaybetmesine neden olmaktadır.³

Yine, bir değişim süreci içinde olduğumuzu James N. Rosenau'nun sözlerinde de görmek mümkün. Ona göre ise, "Yeni Uluslararası ilişkiler gerçeğini tarif etmek için birçok etiket kullanılmıştır, tarif edilen bu gerçeklik, uluslararası hayatın temellerini uzunca bir müddet oluşturan ulusal aranjmanların ötesine geçen bir gerçekliktir. Küresel toplum, karşılıklı bağımlılık, merkezil (centralisatrice) eğilimler, küresel sistem, globalizm, evrenselcilik (universalisme), uluslararasılaşma (internatio-

³ William W. Boyer, "Political Science and the 21st Century: From Government to Governance", *Political Science and Politics*, Cilt 23, Sayı 1, Mart 1990, s. 50-51.

nalisation), globalite (globality) gibi kavramlar insanlığın mevcut durumunun boyutunu nitellemek için kullanılmaktadır"⁴

Acaba gerçekten de, Wiliam Boyer'in de öne sürdüğü gibi adına gerek karşılıklı bağımlı küresel çevre, gerek ulusötesi (post-national), ya da ulusaşan (transnational) veya küresel sistem densin (global system), günümüzde yaşadığımız ve hiç şüphesiz makro düzeyde bir geçiş süreci olan bu dönem ulus-devletin önemini giderek yitirmesine ve gün geldiğinde de silinmesine yol açan bir süreç mi? Yoksa, Norbert Elias'ın balıkçı ağı örneklemesindeki gibi gezegenimizin üzeri böylesi ağlarla kaplı da, söz konusu ağların sinir uçlarını ulus-devletler mi oluşturmaktadır?

Genelde, ulus devletin silinmesine veya bazı regalyen işlevlerinden artık elini çektiğini düşünenler, küresel sistemin gittikçe bir homojenizasyon (benzerleşme) süreci içinde olduğunu ve uluslararası sistemdeki ekonomik güçlerin, her ne kadar hala rolleri ve işlevleri baskın olsa da ulus devletlerin anlamını ve etki sahasını giderek daralttığını öne sürmektedirler. Yine bu akımın temsilcilerine göre, Post Vestfalyen dönemdeki ortaya çıkan yeni çok çeşitli ve çok düzeyli özel aktörler ortaya koydukları güçlü sinerjiyle sistemik yapının uluslaşan siyasal bir entegrasyona doğru kaydığına inanmaktadırlar. Örneğin, Jarrod Wiener için, "bir yandan devletin rolü değişirken, diğer yandan sistemik düzeydeki yönetim (governance) eylemi yeniden odaklanmakta (relocalisation) ve devletten her biri değişik biçimlerde siyasal otoritesini ortaya koyan ulusüstü (supranational), hükümetlerarası (intergovernmental), uluslaşan (transnational), hükümet dışı (non governmental), devletaltı (subnational) ve özel aktör (privacy actor) gibi birimlerin sistemde oluşturdukları yapılara kaymaktadır".⁵

Dolayısıyla, uluslararası ilişkiler gelenekselci bakış açısı dışından duruma baktığımızda, sistemik düzeydeki konfigürasyonun devlet merkezli olmaktan çıkıp farklı birçok aktör tarafından paylaşılıp uluslaşan (transnational) bir konfigürasyona dönüştüğünü görmekteyiz. Ayrıca, bu aktörlerden biri konumundaki devletin varlığını ve etkinliğini sürdürebilmesinin çok düzeyli sistemik bir yönetim yapısına (a multi-level systemic governance) katılmasına bağlı olduğunu tespit etmekteyiz. Ancak, sistemik yapıda şimdiye kadar erki elinde bulunan aktör-devletin, erkin uluslararası sistemde farklı kutuplara transferi

⁴ James N. Rosenau, "Les processus de la mondialisation: retombées significatives, échanges impalpables et symbolique subtile", *Revue Etudes internationales*, Cilt: 24, No: 3, Eylül 1993, s. 498.

⁵ Jarrod Wiener, "Globalization and Disciplinary Neoliberal Governance", *Constellations*, Cilt 8, No 4, 2001, s. 461.

konusunda mevcut hiyerarşinin bozulmaması için göstereceği reflekslerin yoğunluğu, ortaya çıkacak muhtemel aktörler arası türbülansların (turbulence interactoral) şiddetinin derecesini de belirleyecektir.

Buna karşın, genelde başını uluslararası ilişkiler disiplininde neo-realist ve kurumsalcı (institutionaliste) paradigmalardan geçtiği akım, küresel sistemin hali hazırda ulusal devletin hukuki ve siyasal temelleri üzerine kurulduğunu, ve ulus devletin elinde bulundurduğu egemenlik gibi siyasal meşruiyet taşıyan unsurlarla sistemik konfigürasyondaki monopolün sahibi olmaya devam edeceğini iddia etmektedirler. Örneğin, uluslararası ilişkiler disiplininde neo-realistler arasında sayabileceğimiz Kenneth N. Waltz için, küreselleşme homojenizasyon anlamına denk gelmektedir. Diğer bir ifadeyle, fiyat, ürün, gelir, zenginlik, faiz oranları ve kâr gibi kavramların giderek tüm dünyada benzer hale gelmeye başlamasıdır. Ancak ona göre, küreselleşme, küresel olmaktan ziyade, ancak Kuzey yarımküreyle sınırlı olup, geçmiş yüzyıllarda güçlüünün zayıf üzerinde hakimiyeti söz konusuysen, yeni dönemde hızının yavaş üzerinde zaferi söz konusu olacaktır. Buna karşın, her ne olursa olsun değişmeyen tek şey her zaman rekabetin mevcut olduğu sistemlerde bir kazanan ve bir mağlup olanın var olacağıdır. Waltz ayrıca, küreselleşme yanlılarının ekonomik ve teknolojik güçlerin devletlere kendi kural ve işlevlerini empoze ettiklerini belirtip, buna karşın sistemdeki değişik aktörlerin istikrarlı, güvenilir, demokratik ve liberal hükümetlerin bulunduğu aktör devletleri tercih ettiklerinin altını çizmektedir. Ona göre, 20'nci yüzyıl ulus-devletlerin yüzyılıydı, 21'nci yüzyıl ise yine ulus devletlerin yüzyılı olacaktır, zira ulus devletler rekabetin mevcut olduğu sistemlere uyum göstererek hala uluslararası sistemde var olmaktadır, uyum gösterenler büyüme ve kalkınmayı gerçekleştirebilmektedir. Diğer bir ifadeyle, devletler içinde buldukları çevreye gereken uyumu gösterebilmektedir, ancak, bu devletlerden bazıları bu uyumu gerçekleştirmiş olsa da, bazıları bu uyum sürecinin (transition) içinde, bazıları da söz konusu uyum sürecini gerçekleştirmede daha ağır kalmaktadır.⁶

Ulus-devletin yukarıda bahsettiğimiz makro-geçiş dönemi içerisinde silinmeye mi başladığını, yoksa bu sürecinin anahtar birimlerinden biri mi olduğunu, ya da bahsi geçen sürece karşı uyum sağlayıp sağlamadığına girmeden önce, makro-geçiş süreci olarak tarif ettiğimiz sürecin bu çalışmada küreselleşmeye denk gelecek şekilde referans olarak ele alındığının altını çizmekte fayda var. Küreselleşme ve bunun uluslararası sistemdeki aktörlerden biri konumundaki devletle ilişkisine değinme-

⁶ Kenneth N. Waltz, "Globalization and governance", *Political Science and Politics*, Cilt: 32, No: 4, Aralık 1999, s.693-700.

den, söz konusu küreselleşme kavramının uluslararası ilişkiler disiplini limitleri içerisinde kavramsal olarak incelenmesi kuşkusuz bu çalışmadaki bağımlı değişkeni daha açık kılacaktır.

Küreselleşme kavramının, genellikle uluslararası sistemdeki iki katlı dünyanın sona ermesinin ardından yaşanan dönemi tarif etmek amacıyla sıkça referans olarak kullanılan birçok kavramdan sadece birini teşkil ettiğini söylemek mümkün. Örneğin Ian Clark'a göre, "bu kavramın, genelde soğuk savaş sonrasına atıfta bulunmak için kullanılıyor olması, küresel sermaye, iletişim, kültür, vs. gibi olguların bloklararası sınırların kalkmasıyla minimum düzeyden daha içiçe geçmeye başlamasından da ötürüdür".⁷ Küreselleşme kavramının tarihi boyutunu inceleyen Duncan S. A. Bell'in de belirttiği gibi, "ortaya çıkan belirsiz ve çok söylemlili küreselleşme kavramı 21'nci yüzyıldaki küresel düzenin dönüşümünü anlamak için kullanılan en sık kavramlardan birini teşkil etmektedir".⁸ Dolayısıyla, bu kavramın uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde ne şekilde algılandığını tartışmaya başlamadan, akılda tutmamız gereken ve üzerinde çoğunluğun da hem fikir olduğu nokta bu kavramın sistemik düzeydeki bir geçiş döneminin yaşandığına dair yaptığı referanstır.

Bu kavramın kısaca uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde ne şekilde anlaşıldığına bakacak olursak. Örneğin, Rosenau, bu kavramı tanımlamaya başlamadan önce, ilk olarak bu kavramın ne olmadığını anlatma gereği duymuştur. İlk olarak, küreselleşme kavramının beş milyar insanın uygun kolektif eylemlerle ortak sorunlarını çözmeye yönelik üretici, tüketici veya vatandaşlık gibi üstlendikleri rollere, ya da onların çevrelerine, diğer bir ifadeyle bu insanların günlük hayatlarındaki değerlerin bütününe referans yapan globalizmle (globalizme) eşdeğer olmadığını vurgulamakta olan Rosenau, küreselleşme kavramının ayrıca insanlığın bütününe hedef alan bilim ya da din gibi değerlere atıfta bulunan evrensellik (universalisme) ve karmaşık karşılıklı bağımlılık (interdépendance complexe) gibi kavramlardan da ayırt edilmesi gerektiğinin altını özellikle çizmektedir.⁹ Buna ilaveten, küreselleşmenin dünyayı tek çeşitliliğe (uniformisation) götürmediğini iddia eden Zaiki Laidi'ye göre, "eğer küreselleşme dünyayı tek çeşitliliğe götürseydi, evrensellik sorunu çözülmüş olurdu, oysa evrensellik küreselleşme anlamında olmayıp, bu iki olgu arasındaki gerilim hiç

⁷ Ian Clark, "Globalization and the post-cold war order", John Baylis ve Steve Smith (der.), *The Globalization of World Politics- An introduction to international relations*, New York, Oxford University Press, 2. baskı 2001, s.635-647.

⁸ Duncan S. A. Bell, "History and globalization: reflections on temporality", *International Affairs*, Cilt 79, No 4, 2003, s. 801-814.

⁹ Rosenau, *Les processus de la mondialisation*, s. 499.

böylesine yoğun olmamıştı. Küreselleşme, araçsal kodların paylaşılması, evrensellik ise daha emir vaki olup *anlamaların* paylaşılmasıdır".¹⁰ Öte yandan, Georges-Henri Soutou ise küreselleşme kavramının modernite nosyonuyla karıştırılma ihtimaline dikkat çekerek, "gerek modernite, gerekse küreselleşme kavramlarının anlam olarak çok geniş bir yapıya sahip olduklarını" belirtmektedir.¹¹ Küreselleşme kavramının etimolojik yapısına kısaca baktığımızda ise, Yves Michaud'ya göre fransızca da yer alan ve küreselleşmeye referans yapan *mondialisation* kavramı latince "mundus" teriminden gelen ve göğe ilişkin referans yapan bir terimdir, oysa ki anglo-sakson kökenli olan -ve türkçe'de de küreselleşme yerine çok sık kullandığımız- "globalization" terimi "globe" teriminden türetilen gerçeğe daha uygun olan ve bugün de içini doldurduğumuz "yer küreye" atıfta bulunmaktadır.¹²

Buna ilaveten, André Tosel ise, beşeri bilimlerde kilit bir kavram haline gelen küreselleşme kavramının kullanımı bakımından da tüm ilişkileri içerisinde barındırdığına dikkat çekmektedir. Ona göre küreselleşme olgusu ekonomik kökenli olup, uluslararası ve ulusaşan işletme, yoğun sermaye ve yatırım hareketleri, ticari alışveriş ile bilgi akışının yer küreye yayılması, bununla birlikte eşitsiz kurulan bağlar etrafındaki çok kutuplu ağların karşılıklı bağımlılığıdır".¹³ George-Henri Soutou ise André Tosel'in aksine küreselleşmeyi kavramsal olarak monolit bir yapı içerisinde kapalı tutmak yerine daha hassas davranarak, uluslararası ticaret, sermaye hareketleri, iletişim ve teknoloji transferi, veya kültürel transferler, ya da siyasi yapı ve uluslararası sistemlerin gelişimi gibi küreselleşme kavramının birçok değişik alanlarının olduğunu, ve bu alanların birbiriyle karıştırılmaması gerektiğine işaret ederek, bunların aynı ritimde gelişmediklerinin altını çizmektedir. Ona göre, ideolojik (mondializm, federalizm) veya ekonomik program (liberalizm, serbest ticaret) olarak ortaya çıkan küreselleşme kavramını, günümüzde hemen hemen her yere ulaşmış gibi gözükken ve bir "süreçe" referans yapan küreselleşme kavramından da ayırt etmek gerekmektedir.¹⁴ Dolayısıyla, küreselleşme ile ilgili değişik alt alanların bulunduğunu ve bunların aynı zamanda ve aynı hızda gelişmediklerini daha şimdiden vurgulamakta fayda var. Bunların farklı zamanlarda ve farklı şiddetlerde küresel ölçekte yaşandığını yine Anthony Giddens'in

¹⁰ Zaiki Laidi, *La Grande Perturbation*, Editions Flammarion, 2004, s. 406.

¹¹ Georges-Henri Soutou, « Introduction à la problématique des mondialisations », *Relations internationales*, No 123, Sonbahar 2005, s. 3-9

¹² Yves Michaud et al. , *Qu'est ce que la globalisation ?*, Paris, Odile Jacob, 2004, s. 7-8.

¹³ André Tosel, « Philosophies de la mondialisation », Yves Michaud et al., *Qu'est ce que la globalisation?*, Paris, Odile Jacob, 2004, s.49-50.

¹⁴ Soutou, *Introduction à la problématique*, s. 3-9.

yorumunda da bulmak mümkün. Giddens'e göre, "küreselleşme sosyal ilişkilerdeki uzay ve zaman nosyonlarının yeniden düzenlenmesi olup, uluslararası toplumun bütününde modernitenin ilerlemesini sağlamaktadır. Ancak, söz konusu ilerleme her zaman eşit bir şekilde gelişmemiştir.¹⁵

Robert Kolb ise, küreselleşme kavramının etimolojik yapısıyla ilgili tartışmalara hiç girmeksizin küreselleşme kavramının dar veya geniş anlamda alındığı duruma göre ihtivasının değişiklik arz edebileceğine işaret etmektedir. Ona göre, küreselleşme kavramı dar anlamıyla ele alındığında 21'nci yüzyılın sonlarına doğru uluslararası ve ulusal toplumlarda meydana gelen önemli yapısal değişiklikleri anlatmayı hedeflemektedir. Bu yapısal değişiklikler ise, dramatik derecede artan karşılıklı bağımlılık olgusunun artık kantitatif (quantitative) gelişme unsurunu, kalitatif (qualitatif) bir sıçrama eğilimini olarak görme noktasına ulaşmasıdır. Kolb'a göre, komünist rejimlerin devrilmesi ve iki kutuplu dünyanın ortadan kalkması, kaydedilen önemli teknolojik gelişmeler ve uluslararası/ulusal toplumlar arasındaki içiçe geçmişlik (interpénétration) derecesinin varmış olduğu nokta, ayrıca sınırların önemini giderek yitirmesi, yer küre üzerindeki önemli olguların übikite etkisi*, adına küreselleşme diyebileceğimiz yeni baskın (dominant) bir gerçeğin habercisidir. Oysa, ona göre geniş anlamda ele alındığındaysa küreselleşme kavramı (daha da) evrensel bir topluma doğru ilerleme anlamından başka birşey değildir.¹⁶

Küreselleşme kavramına diğer bir katkıda Pierre de Senarclens'in yorumudur. Kendisi küreselleşmenin öncelikle ekonomik boyutuna değinip bunun, "mücadele/değişim, yatırım ve sermaye akış dalgalarının liberalizasyonu ile dünya ekonomisindeki uluslararası rekabetin gittikçe artan önemi anlamına geldiğini, ve bu ekonomik mübadelelerin özellikle başlıca kapitalist gelişmiş kutuplarla, yeni sanayileşmiş ülkeler arasında yoğunluk kazandığını, ve ekonomik gelişmelerin yeni teknolojik gelişmelerden ayrılmaz bir bütün olduğunu, bu durumun da toplumlar arasında her geçen gün daha yoğun bir etkileşim yaratarak uluslararası alanın giderek daralması sonucunu doğurduğunu kaydet-

¹⁵ Anthony Giddens, *Sociology*, Cambridge, Polity Press, 1989, s. 528. Ayrıca, küreselleşme olgusunun eşitsiz gelişimi ve ekonomik küreselleşmeye karşı fakir devletlerin konumu hakkındaki daha ayrıntılı bilgi için bakınız: Jay R. Mandle, *Globalization and the Poor*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003, s. 9-25.

* Robert Kolb buradaki übikite etkisi olarak geçen kavramı, küresel ölçekteki olguların aynı anda birçok yerde var olması/hissedilmesi şeklinde kullanmıştır.

¹⁶ Robert Kolb, "Mondialisation et droit international", *Relations internationales*, No 123, Sonbahar 2005, s. 69-86.

mektedir".¹⁷De Senarclens'in ekonomik boyut ağırlıklı yaklaşımına kuşkusuz Frank R. Pfetsch'in yorumunu da eklemek pekala mümkün. Pfetsch ise küreselleşme olgusunu öncelikle OSCE'nin tanımına atıfta bulunarak, "enformasyon ve üretim ağlarının küresel anlamda hayata geçirilmesi" şeklinde tanımlamaktadır. Ona göre, küreselleşme olgusunun hiçbir ögesi tümüyle yeni bir karakter taşımamaktadır, bu olgu bundan beş yüzyıl önce başlamış bir süreçtir. Bu olgu sadece kapsadığı hacim ve özel aktör/birimler (agent) arasındaki değişim/mübadelenin yoğunluğundan ötürü yeni bir olgu niteliği taşımaktadır.¹⁸

Zygmunt Bauman'a göre ise, adına küreselleşme dediğimiz şey, "dünyanın içinin dolması, iletilerin hızlığı, nedensel olguların neredeyse anlılığı ve en uzak mesafelerin neredeyse en yakına dönüşmesi, ve tüm bu sayılanların da neden/etki arasındaki mevcut farklılığı ortadan kaldırmasıdır".¹⁹ Dolayısıyla da, bu durum Bauman'a göre, bir yandan küreselleşen bir dünyayı, diğer yandan gitgide daha "akışkan" (liquide) ve kötü tanımlanan bir siyasal hayatı karşımıza getirmektedir (...) bunun sonucunda da, herhangi yeni bir kurumsal alanın tekeline girmeksizin, egemenlik ve iktidar gitgide ulus-devletin ürünü olmaktan çıkmaktadır. Ancak şimdiye kadar ki verilen küreselleşme kavramlarının tanımlarını bir araya toplamak gerekirse, kuşkusuz yine James N. Rosenau'nun yaklaşımına dönmek gerekecektir. Zira, kendisi söz konusu küreselleşme kavramını herhangi bir belirli alana hapsedmek veya herhangi bir belirli alanın ürünüymüş gibi lanse etmeksizin, özellikle bu kavramın süreçsel kaynağına odaklanmaktadır. Rosenau, küreselleşme kavramına değindiğinde, bunun mutlaka alt alanlarla sınıflandırılması gerektiğine, ve sınıflandırılan alanların kendi içerisindeki küreselleşme olgusuna odaklanması gerektiğine işaret etmektedir. Teknolojik küreselleşme, ekonomik küreselleşme, sosyal küreselleşme, siyasal küreselleşme ve psikolojik küreselleşme olarak küreselleşme dinamiğini beş kategoriye ayırıp her birini kendi sınıfı içerisinde inceleyen

¹⁷ Pierre de Senarclens, *La Mondialisation – Théories, enjeux et débats*, Paris, Armand Colin, 3. baskı, 2002, s. 71-72. Ayrıca küreselleşme tanımı konusunda daha geniş bilgi için bkz. Claude Manzagol, *La mondialisation- données, mécanismes et enjeux*, Paris, Armand Colin, 2003. John Baylis ve Steve Smith, *The Globalization of world politics*, New York, Oxford University Press, 2. baskı,, 2001, s. 618-647. Yine küreselleşme kavramının Uluslararası ilişkiler disiplini içerisindeki yeri için bakınız: James Mayall, "Globalization and international relations", *Review of International Studies*, Cilt 24, 1998, s. 239-250. Küreselleşmenin ekonomik boyutu ve bunun devlet üzerindeki etkileri için ise bkz.: Jan Aart Scholte, "Global capitalism and the state", *International Affairs*, Cilt 23, No 3, 1997, s. 427-452, Scholte'nin küreselleşme ve devlet üzerindeki makalesinin eleştirisi içinse bkz., Tony McGrew, "Globalization: A critical introduction", *New Political Economy*, Cilt 6, No 2, 2001, s. 293-301.

¹⁸ Frank R. Pfetsch, *La Politique Internationale*, Brüksel, Bruylant Bruxelles, 2000, s. 199-201.

¹⁹ Zygmunt Bauman, *La société assiéggée*, Le Rouergue/Charbon, Acte Sud, 2005, s. 25.

James Rosenau, yukarıdaki her bir alanın karşılıklı etkileşim içerisinde bulunduğunu ve bunların yine karşılıklı olarak birbirlerinden aldıkları sinerjiyle güçlendiklerini kaydetmektedir.²⁰

James Rosenau'da rastladığımız küreselleşmeye değin sınıflandırma gereksinimini, yine Pierre Hassner'de de görmek mümkün. Hassner, küreselleşme kavramını teknik, ekonomik, ekolojik ve kültürel olarak ana başlıklar içerisinde ele almayı tercih etmektedir. Pierre Hassner'e göre, teknik anlamdaki küreselleşme enformasyon ve iletişim araçlarının müthiş şekilde yaygınlaşmasıyla, mesafe kavramının silinmesini getirmektedir. Ona göre, gerek askeri gerekse ekonomik (borsa gibi) olsun iletişim artık şimdiki/reel zamanda gerçekleşmektedir. Ekonomik anlamdaki küreselleşme olgusu ise, küresel pazarın ve liberalizmin egemenliği anlamına gelmektedir. Ekolojik ve kültürel olarak küreselleşme olgusuna gelince de, bunlar da küresel ısınma veya nükleer savaşlardan AIDS gibi salgın hastalıklara kadar küresel sorunlara karşı bilincin/hassasiyetin ortaya konulmasıdır. Ancak Hassner'e göre bütün bu küreselleşme kavramlarının ortak bir buluşma noktası bulunuyor, o da klasik anlamdaki sınır kavramının artık anlamsızlaşmasıdır.²¹ Ancak, klasik anlamdaki sınır kavramının artık anlamını giderek yitirmesi, ulus-devletin ve işlevlerinin de sistemik konfigürasyonda artık anlamını yitirdiği anlamına mı gelmektedir?

Post Vestfalyen Düzendeki Sistemik Yapı ve Ulus-Devlet Tipolojisi

Kuşkusuz küreselleşme olgusunu ele aldığımız çerçeveden daha geniş bir yelpazede de ele almak ve incelemek mümkündür, ancak bu çalışmadaki bağımlı değişkenimize sadık kalmak gerektiğinden, bizi asıl ilgilendiren küreselleşme kavramının başlı başına bir sorunsal olarak ortaya atılıp buna cevap bulunması değil, sadece söz konusu kavramı faktöryel bir unsur olarak kabul edip bunun bağımlı değişken içerisinde neye tekabül ettiğini ve bize göre ne şekilde anlaşılması gerektiğini aktarmaktır. Zira, bağımlı değişkenimiz, bağımsız değişken küreselleşme faktöryelinin ulus-devlet üzerindeki olası etkilerini incelemek üzerine inşa edildiğinden, ilk aşamadaki amacımız sadece faktöryel bir unsur olan küreselleşme olgusunun sentezsel biçimde incelenmesi, ve bu kapsamda bağımlı değişkenimizin daha anlaşılır kılınması olmuştur.

Bu kısımda öncelikle, Post Vestfalyen dönemdeki devletin, bizim için, ne anlam ifade ettiğini açıklayıp sonrasında ise bunun küreselleş-

²⁰ Rosenau, *Les processus de la mondialisation*, s. 497-512.

²¹ Pierre Hassner, "Guerre et paix à l'âge de la mondialisation", Yves Michaud et al., *Qu'est ce que la globalisation ?*, Paris, Odile Jacob, 2004, s. 80.

meyle olan ilişkisini değerlendireceğiz. Bu kapsamda, Post Vestfalyen dönemdeki aktör devletin kavranabilmesi için Post Vestfalyen dönemle bir önceki dönem arasında bir kontrast oluşturulması gerektiği kanısındayız. Dönemlerarası oluşturulan kontrastan da içinde bulunduğumuz Post Vestfalya dönemi devlet nosyonundan ne anladığımız, ve sonrasında ise bunun küreselleşme olgusu karşısındaki konumunu irdeleyeceğiz.

Bu bağlamda, Vestfalya döneminin on yedinci yüzyılın ortalarından (1648) ve Avrupa'daki otuz yıl savaşlarının sona ermesiyle başladığını kabul etmek gerekirse, bu dönemle ilgili asıl akılda tutulması gereken nokta aktörlerarası sağlanan bir konsensüsle imzalanan antlaşmaların içeriğidir. Zira, aktörlerarası konsensüsle üzerinde mutabık kalınan antlaşmaların içeriği Vestfalya öncesi dönemin kapanmasını hızlandırmıştır. Vestfalya öncesi döneminin karakteristiklerine baktığımızda ise, dönemin sistemik aktörlerinin feodal, dini ve imparatorluk şeklinde ortaya çıkan yapılar olduğunu saptamaktayız, ancak bu sistemik yapının içerisinde imparatorluk ve papalık gibi dönemin ulusüstü yapılarının hakimiyetini tanımayan monarşi ve beylikler gibi aktörlerin de bulunduğunu belirtmek gerekir.

Bunların yanı sıra, Vestfalya dönemi, Vestfalya öncesi dönemde var olmayan farklı değer ve yapıları getirmiştir. Vestfalya dönemi, egemenlik, mutlakiyetçi devlet anlayışı gibi kavramlar üzerine kurulan yapıların ortaya çıkmasını da sağlamıştır. Diğer bir ifadeyle Weberci anlamdaki devlet konfigürasyonu Avrupa kıtasındaki aktörlerarası, her ne kadar istisnalar olsa da, konsensüsle hayat bulmuştur. Jean Jacques Roche'un da altını çizdiği gibi, Weberci devlet konfigürasyonunun iç yapısında, farklı güç kullanma eğilimindeki aktörler fiziki güç kullanma meşruiyetini bir yüksek otoriteye devretmiştir. Diğer bir ifadeyle menfaatinin hesabını yapan egoist doğa adamı kendi benzerleriyle ancak kendi güvenliğini sağlayamama kaygısıyla bir arada yaşamayı kabul eder. Dolayısıyla, doğa adamı sadece çıkar amacıyla kendi özgürlüğünü gönüllü olarak kısıtlamayı kabul edip, yine aynı çıkarlarından ötürü de Jean Jacques Rousseau'nun adlandırdığı Sosyal Pakt'a saygı göstermektedir.²² Öte yandan Vestfalya dönemi devlet konfigürasyonunun dış yapısını Fuat Keyman'ın sözleriyle de özetlemek mümkün. Keyman'a göre ise, Weberci anlamdaki devlet, belirli bir toprak parçası üzerinde meşru erk ve baskı tekeline sahip bir örgütlenme biçimidir. Böylece, devletler, özellikle ulus devletler, her zaman için, diğer topraklarla bağıntılı bir şekilde hareket ederler ve her zaman için, diğer

²² Jean Jacques Roche, *Théorie des relations internationales*, Paris, Montchrestien, 5. baskı, 2004, s. 21.

devletlerle aralarındaki sınırlarla meşgul olurlar.²³ Keyman ve Roche'un Vestfalyen aktör devletin iç ve dış yapısı konusundaki tezlerinin sentezini Dario Battistella'da da görmek mümkün. Ona göre, Vestfalyen dönem egemenlik kavramının iki prensibi olan dış egemenlik (*rex est imperator in regno suo*) ve iç egemenlik (*cujus regi, ejus religio*) kavramlarıyla toplumların siyasal örgütlenme biçimi olarak devlet olgusunun zaferini perçinlemektedir. Battistella, dış egemenliği hiçbir devlet aktörün kendisinin üstünde bir otorite tanımadığı ve her devlet aktörün diğer devlet aktörü eşiti olarak gördüğü, iç egemenliği ise her bir devlet aktörün toprak ve toplumu üzerinde ayrıcalıklı bir erke sahip olduğu, dolayısıyla da hiçbir devletin diğer bir devletin iç işlerine karışmadığı olgular olarak yorumlamaktadır.²⁴ Bunun yanı sıra, Vestfalya dönemi aktör devletinde ortaya çıkan egemenlik ve mutlakiyetçilik gibi kavramların otoriter devlet hüviyetine referanstan ziyade daha çok aktör devletin kendisinden daha üst/üstün bir otoriteyi sistemik yapıda tanımadığı şeklinde yorumlamak doğru olacaktır. Uluslararası ilişkiler disiplininde bu durum yunancadan gelen *anarckhia* kavramıyla ifade edilmekte olup, bir otorite veya yönetimin eksikliğine referans yapmaktadır. Sistemin anarşik yapısıyla ilgili olarak uluslararası ilişkiler disiplini içinde soğuk savaşın sonuna kadar baskın bir yer alan realistler, sistemik yapının anarşik özelliğinin egemen devletler arasındaki etkileşimden doğduğunu, zira uluslararası sistemdeki her bir egemen aktörün ulusal çıkarlarını korumak, kendi güvenliğini sağlamak ve gücünü maksimize etme dürtüsü içinde hareket ettiğini belirtmektedirler. Bu bağlamda, realistlerin ortaya koydukları aktörün kendi iç doğası ve iç yapılarına odaklanmaktansa, özellikle sistemik düzeydeki eylemleri üzerine eğilmeyi tercih ettiklerini söylemek mümkündür. Neticede, realistler, devletlerarası karşılıklı eylemlerden ötürü ortaya kaçınılmaz olarak aktörlerarası bir rekabet arenasının çıktığını ve bu rekabet arenasının da devletlerüstü bir otoritenin olmadığı anarşik özellikte olduğunu vurgulamaktadırlar.²⁵ Buna karşın, neoliberal kurumsalcı görüş ise, sistemik yapının anarşik olduğunu ve işbirliğine engel teşkil ettiğini kabul etmekle birlikte, üzerinde durulması gereken konunun aktörlerin eylemlerini daha belirgin kılacak sistemik yapının anarşik kompozisyonunun ehlileştirilmesi (*composition mature*) olduğunu, bunun için de oluşturulacak uluslararası kurumların yapıdaki belirsizliği ve güvenlik ikilemini (*dilemme de sécurité*) ortadan kaldırmaya yardımcı

²³ E.Fuat Keyman, *Küreselleşme, Devlet, Kimlik/Farklılık: Uluslararası ilişkiler kuramını yeniden düşünmek*, İstanbul, Alfa Yayınları, 2000, s. 86.

²⁴ Dario Battistella, *Théories des Relations internationales*, Paris, Presses de Sciences Po., 2003, s. 23.

²⁵ Realistlerin sistemik yapının doğası konusundaki daha ayrıntılı görüşleri için bakınız: Kenneth N. Waltz, *Theory of International Politics*, New York, Random House, 1979 ve Raymond Aron, *Paix et Guerre*, Paris, Calman-Lévy, 1968.

olacağını ileri sürerler.²⁶ Sistemik yapının doğasıyla ilgili tartışmalara son olarakta yapısalcıları eklemek mümkün. İnşacı yaklaşımçılara (Constructivist) göre ise özetle, uluslararası sistemin bir özelliği veya yapısı olarak ortaya atılan ve anarşi olarak tabir edilen hâl/durum bir yapı değil, sadece aktörler tarafından inşa edilmiş bir olgudur.²⁷

Neticede, Vestfalya döneminde, devlet uluslararası sistemin temel aktörü ve yegane meşruiyet kaynağı olarak karşımıza çıkmanın yanı sıra, bünyesindeki sistem-içi farklı kişisel çıkarları üst yapıda kendisinin temsilciliğini yaptığı çıkarlara boyun eğdirmektedir. Diğer bir ifadeyle, Vestfalya döneminde sistemik yapının yegane efendileri egemen aktör devletler olup, bunların sistemik düzeydeki olası mücadelelerinde doğa kanunları geçerli olurken, tam tersine egemen aktör devletlerin sistem-içi yapısında bir hiyerarşizasyon geçerli olduğu, ve Hobbes'ın Leviathan'ının hüküm sürdüğü bir sistem-içi konfigürasyon söz konusudur.

Yine bu dönemin belirgin özelliklerinden biri, uluslararası sistem olarak tabir edebileceğimiz sistemdeki her bir aktör birimin birbirlerinin iç işlerine müdahil olmayacağı yönündeki genel konsensüstür. Öte yandan, Vestfalyen dönemde, aktör birimler, ulusüstü yapıların –imparatorluk ve papalık gibi- varlığına rağmen dış politikada kendilerini ifade etme özgürlüğüne sahiptir. Bu durum, ilişkilerin düzenlenmesinde aktörlerarası antlaşmalar ve daha sonra ortaya çıkan devletlerarası hukuk tarafından sağlanmıştır. Dolayısıyla, ortaya çıkan devletlerarası hukuk düzeninin tek süjesi ulus-devlet olarak karşımıza çıkmıştır. Aktör birimlerin dış politika konusunda kendilerini özgürce ifade ede-

²⁶ Neoliberal kurumsalcı görüşün uluslararası sistem konusundaki ayrıntılı görüşleri için bakınız: Robert O. Keohane, « International institutions: two approaches », *International Studies Quarterly*, Cilt 32, No 4, Aralık 1988, Robert O. Keohane ve Lisa Martin, "The promise of institutionalist theory", *International Security*, Cilt 20, No 1, Yaz 1995, s. 35-51. James G. March ve Johan P. Olsen, "The new institutionalism: Organizational factors in political life", *The American Political Science Review*, Cilt 78, No 3, Eylül 1984. Yine klasik realistlerle neoliberal kurumsalcı görüş arasında sayabileceğimiz liberal realistlerden biri olan Stanley Hoffman'ın katkısı içinse bakınız: Stanley Hoffman, " The role of international organization: limits and possibilities", *International Organization*, Cilt 10, No 3, Ağustos 1956.

²⁷ Konstrüktivistlerin (inşa edimcilerin) yapı kavramına genel yaklaşımı için bakınız: Peter Berger ve Thomas Luckmann, *La construction de la réalité sociale*, Paris, Armand Colin, 2'nci baskı, 2003 ve Nicolas Greenwood Onuf, *Reprisals-rituals, rules, rationales*, Center of International Studies, Woodrow Wilson School of Publics and International Affairs, Princeton University, July 1974. Bu akımın uluslararası ilişkiler disiplini içindeki anarşi kavramına ve bunun uluslararası sisteme uyarlanmasına ilişkin ayrıntılı bilgi içinse bakınız: Alexander Wendt, "Anarchy is what state's make of it: the social construction of power politics", *International Organization*, Cilt: 46, No: 2, s.391-425 ve Nicolas Greenwood Onuf ve Frank F. Klink, "Anarchy, Authority, Rule", *International Studies Quarterly*, No 33, 1989, s. 149-173.

bilmeleri, bu aktörlerin dış politikadaki söylemlerini muhafaza etmek amacıyla beraberinde güç kullanma yetisini de ortaya çıkarmıştır. Diğer bir ifadeyle, herhangi bir konu üzerinde bir aktör devletin çıkarlarını muhafaza etmek amacıyla ortaya koyabileceği güç kullanma yetisi Vestfalyen dönemin çok olağan unsurların da birini teşkil etmektedir. Charles-Philippe David, Vestfalya dönemini, aktörlerin birbirlerinin iç işlerine müdahil olmadığı, sistemik konfigürasyonda herhangi bir hiyerarşinin olmadığı, aktörlerin hepsinin birbiriyle eşit sayıldığı, her bir aktörün diğerinin fiziki sınırlarına saygı gösterdiği ve egemenliğe dayalı olarak ortaya çıkan aktörler arası karşılıklılık esasının olduğu bir düzen olarak tarif etmektedir.²⁸

Neticede özetleyecek olursak, Vestfalyen döneminin karşımıza çıkardığı sistemik konfigürasyon anarşiktir, ve içinde bulundurduğu aktörlerden ötürü homojendir. Bu sistemik yapıda, aktör devletlerin ilişkilerini düzenleyecek bir ulusüstü yapı bulunmamaktadır. Dahası, aktörlerin karşılıklılık esasına dayalı olarak güç kullanmaları olağan bir hadisedir. Öte yandan, aktörlerin iç düzenleriyle anarşik uluslararası sistem arasında kategorik bir bölünme olup, her iki düzen (sphere) arasında bir kopukluk (rupture) bulunmaktadır.

Post Vestfalya dönemine baktığımızda ise, on yedinci yüzyılın ortalarına doğru ortaya çıkan ve o zamanın gerçekleriyle örtüşen Vestfalya dönemi aktörlerarası genel konsensüsünün bugünün gerçekleriyle kolay kolay örtüşmediğini fark etmekteyiz. Özellikle de 11 Eylül 2001'de A.B.D'de meydana gelen olaylar ve bunun sonrasındaki ortaya çıkan sistemik yapıdaki aktörlerin eylemleri, artık Vestfalyen dönemin gerçeklerini bir nevi kadük kılmaya yönelik işleyen dönüşüm sürecini daha belirgin kılmıştır. Dolayısıyla, iki dönem arasında bir geçiş döneminin içinde olduğumuzu ve söz konusu geçiş döneminin aşamalı bir süreç olarak karşımıza çıktığını söylemek pekala mümkündür.

Sistemlerin doğası açısından bir kontrast yaratığımızda ise, Vestfalya döneminin aktör ulus-devletlerinin tipolojisi ne kadar homojendiyse, Post Vestfalyen dönemin ulus-devlet aktörlerinin tipolojisi de karşımıza bir o kadar heterojen olarak çıkmaktadır. Post Vestfalyen dönemdeki aktör ulus-devletlerin heterojen olduğu yönündeki savımızı, söz konusu aktörlerdeki yapısal kaymadan dolayı öne sürmekteyiz. Ulus-devletteki meydana gelen yapısal kaymadan ise, ulus-devletlerin doğasının Vestfalyen döneme nazaran homojen olmadığını, ve aktörlerin doğasının ontolojik farklılıklar sergilediğini anlamaktayız. Diğer bir ifadeyle, tüm aktör ulus-devletler ontolojik olarak ne aynı hacimde, ne

²⁸ Charles-Philippe David, *La guerre et la paix- approches contemporaines de la sécurité et de la stratégie*, Paris, Presses de Sciences Po, 2000, s. 56-57.

aynı şekilde, ne de genel konsensüs olarak ulus-devlete referans unsurları uygulamaya geçirebilmektedirler.

Vestfalyen dönemdeki aktörlerarası küçük farklar bulunmakla birlikte bunlar bugünkü gibi absürd derece de değildi. Örneğin, 18'nci yüzyılda bir Danimarka ile bir A.B.D arasında coğrafi, kültürel, ekonomik alanlarda farklılıklar bulunsada, bunlar makul düzeydeydi, oysa ki bugün bir Almanya ile bir Puerto Riko'yu karşılaştırmak bile çok anlamsız kalmaktadır. Post Vestfalya döneminin diğer bir özelliği ise, bugünkü ulus-devletlerin yapısal siyasal konfigürasyonlarının heterojen bir yapıya dönüştüğü, ve bunun Vestfalya homojen siyasal yapılarından farklı bir durum arz ettiğidir. Örneğin, bugünkü demokratik rejimler bile monolitik bir form sergilemeyip, küresel düzende çok farklı demokratik kurgu biçimleri şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, Vestfalya döneminde tespit edilen sınır kavramı sabit bir duvar gibi mobil olmayan ve aktörün iç yapısıyla sistemik yapı arasında bir izolasyon aracı olarak ortaya çıkan bir olguydu. Oysa André Tosel'in de belirttiği gibi, "sınır kavramı artık daha mobildir. Diğer bir ifadeyle, bir sabitliğe ve kapalılığa değil, devamlılığa, yakınlığa, değişkenliğe ve geçişliliğe referans yapmaktadır. Sınır kavramı artık bölen değil birleştiren bir olgu olarak küresel sistemde karşımıza çıkmaktadır".²⁹ Konunun ayrıntılarına girmeyip, olaya sadece sınır-geçişkenlik düzeyinde yaklaştığımızda, sanırım yukarıdaki kavramsal yaklaşımı daha belirgin bir şekilde aşağıdaki şekilde de görmek mümkün.

Tam olarak nereden geldiği kestirelemeyen ve göçmen kuşlardan ortaya çıktığı iddia edilen söz konusu H5N1 virüsü belirli bir toprak parçasında (bu olayda Türkiye) ortaya çıkmakta, ve ortaya çıktığı toprak parçasından yayılma riski taşımaktadır. Dolayısıyla, AIDS, H5N1, SARS gibi virüsler, çernobil, Erika gibi çevresel facialar ya da siber terör gibi olgular artık klasik anlamdaki ulus-devlet sınır kavramını geçersiz kılmaktadır. Bundan dolayı da, Andrew Linklater'in de belirttiği gibi, "devletler iktidar/güçlerinin bir kısmını artık küresel sorunları çözmek amacıyla uluslararası kuruluşlara nakletmektedirler".³⁰

Diğer yandan, Post Vestfalyen dönemde yine harita üzerinde var olsa bile, niteliksel olarak var olmayan aktör devletler de sistemde bulunmaktadır. Bu argümanımızı destekleyecek bir örnek olarak, uluslararası mafyalar tarafından ele geçirilmiş (*Etat capté*) bir Arnavutluk ile uluslararası ve ulusaşan organizasyonların denetimindeki (*Narco Etat*)

²⁹ Tosel, *Philosophies de la mondialisation*, s. 73-74.

³⁰ Andrew Linklater, "Globalization and the transformation of political community", John Baylis ve Steve Smith (der.), *The Globalization of World Politics- An introduction to International Relations*, New York, Oxford University Press, 2. baskı, 2001, s. 617-632.

narkodevletlerden Kolombiya ile Afganistan'ı verebiliriz. Diğer bir ifadeyle, Vestfalyen sisteme nazaran Post Vestfalyen sistemde aktör ulus-devletlerdeki egemenlik kavramı aynı anlamı taşımamaktadır. Diğer bir ifadeyle, Vestfalyen dönemdeki "egemenlik" kavramı Post Vestfalyen dönemde ya bazı aktör ulus-devletler tarafından yeni sistemik yapıya uyum sağlamak amacıyla dönüşüm geçirdiği için, ya da tümüyle erozyona uğradığı için farklı bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ontolojik argümanların yanı sıra, niceliksel olarak, Vestfalya dönemde çok fazla ulus-devlet bulunmuyordu, Birinci Dünya Savaşının ardından sömürge imparatorluklarının ortadan kalkmasıyla sistemdeki ilk artışla 1950'lilerde BM bünyesinde yaklaşık 50 ulus-devlet bulunmaktaydı, bu durum 1960-70 yılları arasındaki bağımsızlık mücadeleleri ve Soğuk Savaş'ın ardından gerçekleşen artışlarla günümüzde 200 sayısını aşmış bulunmaktadır.

Yine Post Vestfalyen dönemin en belirgin özelliklerinden biri, Vestfalya döneminde sistemik yapıda homojen aktör birimler bulunmaktaydı ve bunlar sadece ulus-devletlerdi. Oysaki bugün, diğer bir ifadeyle Post Vestfalyen dönemde, uluslararası sahne de aktörler sadece aktör ulus-devletler olmadığı gibi, yine ortaya çıkan yeni aktörler ulus-devleti alt edebilecek ya da onunla başa baş rekabet edebilecek özelliktedirler. Bağlamda artık güncel sistemik konfigürasyonda, aktör ulus-devletlerin yanı sıra, uluslararası örgütleri (Birleşmiş Milletler, NATO, vs gibi.), ulusüstü (Avrupa Birliği gibi) ve ulusaltı yapıları (Kanada'daki Québec ve İspanya'daki Katalonya gibi), hükümetdışı örgütleri (Oxfam, MSF, ACF vs.gibi), uluslararası şirketleri (FORD, Daimler Chrysler, vs. gibi), illegal örgütleri (FARC, El Kaide, vs. gibi) ve en temel birim olan bireyleri aktör olarak kabul etmek mümkündür.

Neticede, Post Vestfalyen dönemde, devlet uluslararası sistemin yegane aktörü ve meşruiyet kaynağı değil, sadece aktörlerden ve meşruiyet kaynaklarından biri konumundadır. Dolayısıyla, mevcut aktör devlet yapısında "çıkarcı kavramı" sistem içindeki çok kutuplu bir ve farklı aktörler arasındaki bir müzakere sürecinin sonucunda belirlenmektedir. Diğer bir ifadeyle, Hobbes'ın Leviathan'ının hüküm sürdüğü bir sistem-içi konfigürasyon değil, "örümcek ağı" veya "balıkçı ağı" gibi birbirine ağlarla bağlı ve karşılıklı bağımlı olan "sistem-içi çok Leviathan'lı" bir konfigürasyon söz konusudur. Bu konfigürasyonda da en temel birim aktör olan birey de ağırlığını hissettirebilmektedir. Aynı zamanda, ağlarla birbirine bağlı aktörlerin etkileşim alanı yerel/ulusal/ulusaşan düzeyde aynı anda gerçekleşebilme potansiyeline sahip olup, "eylem" reel zaman kavramı içinde übikite etkisiyle yayılabilmektedir.

Küreselleşme Süreci, Ulus-Devletin Varlığını Tehdit Ediyor mu?

Rosenau'nun da belirttiği gibi sistemik yapıdaki küreselleşme sürecinin geliştiği alanları teknolojik küreselleşme, ekonomik küreselleşme, sosyal küreselleşme, siyasal küreselleşme ve psikolojik küreselleşme olarak kabul etmek gerekirse, bu çeşitli alanlarda gelişen küreselleşme sürecine Gilles Breton'un aidiyet ve zaman/mekan olguları konusundaki görüşlerini de eklemek uygun olacaktır. Gilles Breton'a göre, "gündelik yaşam içerisindeki mekan kavramımız artık ait olduğumuz toplumlarımızın sınırlarıyla çakışmamaktadır. Dolayısıyla, artık ekonomik, kültürel, entellektüel, dini, dilsel, medyatik, bilimsel, profesyonel, sportif, siyasal, vs. gibi alanlardaki sosyal ilişkilerimiz aynı sosyomekansal sınırlar içerisinde gelişmediği gibi, bunların bazıları yerel veya ulusal, bazıları ise bölgesel, kıtasal ve küresel düzeyde gelişmektedir".³¹ Küreselleşme ve göçün ulusal devletlerden biri olan Türkiye üzerindeki etkilerini inceleyen Keyman ve İçduygu'ya göre ise, "küresel/yerel bağlantılar tarafından yoğunlaşan sosyal ilişkiler, toplumlarası karşılıklı bağlantıların artma sürecini sağlamaktadır, bu durum da sosyal eylemin bir toprak veya ulus yapısını ortadan kaldırmaktadır".³² Bertrand Badie ise, "soğuk savaş sonrası dünyanın, diğer bir ifadeyle küresellik ve değişimlerin olduğu dünyanın, hiyerarşi ve sınırların yanı sıra, monoton ve şekilci uygulamaları da artık kaldıramadığını, bundan dolayı artık devletlerin bünyesinde bulunan iç aktörlerin gitgide dışarıya yönelmekte olduğunu, ve devletlerin de geçmişin ittifaklarından gitgide artık yeni karmaşık koalisyonları tercih ettiklerini belirterek, sınırların artık ayıran değil birleştiren bir olgu olarak karşımıza çıkmakta" olduğunu vurgulamaktadır.³³ Bundan dolayı, Badie'ye göre, dünya artık mesafe olgusunu aşan ve hareket etmeyi bilen, bunun yanı sıra ağlar yapılandırmayı başarıp, bunlara dahil olanlarıdır. İşbirliği

³¹ Breton, *Mondialisation et science politique*, s. 537.

³² Ahmet İçduygu and E.Fuat Keyman, "Globalization, Security and Migration: The case of Turkey", *Global Governance*, Cilt: 6, 2000, s.387. Ayrıca Küreselleşme, göç hareketleri ve transnasyonal aktörler konusundaki kuramsal çerçeve, ve bu kuramsal çerçevenin uygulandığı uluslararası aktörlerden biri olan islami cemaatler ile iki ulus-devlet olan Türkiye ve Almanya üzerindeki etkileri için bakınız: Valérie Amiraux, "Les limites du transnational comme espace de mobilisation", *Cultures & Conflits*, No 33/34, 1999, s. 25-50. Yine, küreselleşmiş sistemik yapıdaki illegal uyuşturucu ticaretini üstlenen özel aktörlerin ulus-devletler üzerindeki etkileri için bakınız: Jacques Boré, "Les Etats nationaux face au fléau mondial de la drogue", *Revue des Sciences Morales & Politiques*, No: 4, 2000, s.35-54. Ayrıca, uluslararası aktör olarak sistemdeki silah ticaretini üstlenen aktörlerin ulus-devlet üzerindeki etkileri için bakınız: Stephanie Neumann, "le contrôle des transferts d'armes: fictions ou réalité?", *Cultures & Conflits*, Kış 1991/1992, s. 93-111.

³³ Bertrand Badie, *Un monde sans souveraineté- les Etats entre ruse et responsabilité*, Paris, Fayard, 1999.

ve bağımsızlık gibi olguların yerini, artık özerklik ve karşılıklı bağımlılık gibi aranan olgular almaktadır.

Bu kapsamda, karşımıza küreselleşme olgusunun ulus-devlet karşısına çok matrisli küreselleşmiş alanları çıkardığını, yine bu çok matrisli küreselleşmiş alanların gelişen teknolojiyle hız ve hacim kazandığı söylemek mümkündür. Dolayısıyla, küreselleşme faktöryelinin çok farklı alanlarda geliştiğini ve küreselleşmiş bu alanların teknolojiyle hız ve hacim kazandığından hareket edersek, bu sürecin ulus-devleti ortadan kaldırdığı mı, yoksa küreselleşme olgusunun yeniden yapılandırma sürecine soktuğu sistemik yapıya ulus-devletin uyum sağlamak amacıyla regalyen işlevlerinden gönüllü olarak mı kendisini geri çektiği konusunda farklı görüşlerin ortaya çıktığını görmekteyiz.

İlk olarak, küreselleşmiş mevcut sistemik yapıda gerek ulus-devlet konusunda, gerekse diğer özel aktörlerle (privacy agent) ilgili olarak sistemdeki aktörlerin homojenliğinden bahsedemeyeceğimizi belirtmemiz gerekir. Yine küreselleşme-ulus devlet problematiğimizi, kısaca ulus-devlet-küreselleşme ve çokuluslu transnasyonal şirketlerin ilişkisi bağlamında değerlendirdiğimizde. Bazı "ulus" devletlerin Weberci anlamdaki egemenliğinden bahsetmenin zor olduğunu görüyoruz. Ancak, söz konusu aktör devletlerin iç egemenliğinden bahsetmek zor olsa da, bu aktör devletlerin dış egemenlik olgusu vasıtasıyla uluslararası sistem tarafından tanındığını ve Birleşmiş Milletler bünyesinde yer alıp, yine statülerinin bu uluslararası örgüt bünyesindeki benzerdaşlarıyla aynı olduğunu vurgulamak gerekir. Buradaki, iç ve dış egemenliği birbirinden kategorik bir şekilde ayırmamız tuhaf olabilir, ancak egemenlik kavramını bu şekilde incelememizin nedeni, küreselleşme sürecindeki çeşitli aktörlerin ulus-devletin meşruiyet kaynaklarından biri olan egemenlik olgusunu nasıl değiştirdiklerini daha açık kılmaktır.³⁴ Bir anlamda, harita üzerinde var olan ancak kendi iç dinamikleri tarafından tanınmayan aktörlerin, dış egemenlik olgusu vasıtasıyla uluslararası sistemde meşruiyet kaynağı olduğunu, dolayısıyla da bu olgunun varlığı sayesinde gerek BM yardımlarına ulaştığı, gerekse sistemdeki diğer ulus-devletlerle "normal" münasebetler kurduğunu söylemek mümkün.

Bu çerçevede, küreselleşme ulus devlet ilişkisinde Afrika kıtasını inceleyen Béatrice Hibou'nun görüşlerine başvurmak şüphesiz kaçınıl-

³⁴ Buna karşın J.A Camilleri ve J. Falk, egemenlik olgusunun iç ve dış egemenlik olgusu olarak bölünmesine odaklanmaktansa, böylesi bir bölünmeyi aşmak gerektiğini vurgulamaktalar. Onlara göre, iç ve dış egemenlik tanımlarının aşılması, devletin etkinliği, ve iç/dış sahalardaki özerkliği üzerinde yoğunlaşılması gerekmektedir. Daha fazla bilgi için bakınız: Joseph A Camilleri ve Jim Falk, *The end of sovereignty: The politics of a shrinking and fragmenting world*, Aldershot, Edward Elgard, 1992, s. 104-105.

maz olacaktır. Hibou, Afrika ülkelerinden bazılarında hareketle, küreselleşme, ulus-devlet ve çok uluslu şirketlerin ilişkisine eğilmektedir. Ona göre, söz konusu olan ulus-devletin ortadan kalkması değil, sadece küreselleşme olgusu karşısında devletin bünyesindeki ilgili alanlara müdahale şeklinin değişmesidir. Dolayısıyla, devletin bazı regalyen işlevlerinden elini çekmesi, "iktidar/erk" olgusunun tümüyle ortadan kaybolması anlamına gelmeyip, söz konusu olgu sistem içinde devletin rızasıyla, yayılmaktadır. Bu neticede de, iktidar/erk olgusu devlet otoritesinden özel aktörlere (ulusaltı-ulusal-transnasyonal, vs.) veya kurumlara aktarılmaktadır. Ancak bu durum, özel aktörlerin uluslararası sistemde yükselişe geçmesini ve aktör devletin eylemlerinin etkinliği ve meşruiyetinin kaybını getirmekte, ve bir sorumluluk boşluğunun doğmasına da neden olmaktadır.³⁵

Hibou, yine özellikle Üçüncü Dünya ülkelerinden hareketle ve devlet-küreselleşme-çok uluslu şirketler bağlamında, aktör devletin iktidarının çok uluslu ve özel aktörler tarafından paylaşılması veya parçalanmasının, söz konusu aktör devletlerin üretim yapılarının da değişmesine etki ettiğini, ve ulusal ekonomilerin uluslararasılaşmasından dolayı devletin bir metamorfoz geçirmesine neden olduğunu kaydetmektedir. Örneğin, Mozambik'te devletin regalyen işlevlerinin neredeyse tümü özel aktörlere devredilmiş durumdadır. Bu durum, devlet idaresinden, gümrük, veya ulus-devletin dış temsiline (pasaportlar konusunda), ya da ülkenin ekonomik kaynaklarının işletilmesine kadar uzanmaktadır. Yine benzer durumlara, gerek Kamerun örneğindeki gibi devletin gümrükleri, vergi toplama işlevini, ülkenin ekonomik kaynaklarının işletilmesi, limanların kullanım hakkını özel aktörlere devrettiği, gerekse Kenya'daki gibi daha çarpıcı şekliyle bir özel aktör olan Elf Petrol şirketinin ülkenin hazinesinden sorumlu olup, yine bu ülkenin borçlarını ödediği gibi durumlara rastlamak mümkün. Hibou, yine örneklerle benzer durumların, Fildişi Sahilleri'nde, Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde, Kenya'da, Senegal'de, Sierra Leone'de varlığını açıkça göstermektedir.³⁶ Buna paralel olarak, William Reno'nun da vurguladığı üzere, "iktidar/erki elinde bulunduran otoritenin, uluslararası

³⁵ Béatrice Hibou, "De la privatisation des économies à la privatisations des États -une analyse de la formation de l'État", Béatrice Hibou(der.), *La privatisation des États*, Paris, Editions Karthala, 1999, s. 12. Ayrıca, "reel" devlet ile "kısmi devlet", "reel egemenlik" ile "kısmi egemenlik" gibi kavramların karşılaştırılması konusunda daha ayrıntılı bilgi için bakınız : Robert H. Jackson, *Quasi-states : Sovereignty, International Relations and the Third World*, Cambridge, Cambridge University Press, 1990. Yine, küreselleşen sistemik yapıdaki transnasyonal karakterdeki aktörlerin ulusal devletler üzerindeki mali/finans etkileri ve devlet kavramının heterojenliği için bakınız : Jerome Sgard, "l'architecture financière internationale et les faillites d'États", *Politique Etrangère*, No 2, 2003, s. 291-304.

³⁶ Hibou, *La privatisation des États*, s. 12-22.

sistemin diğer aktörleri tarafından tanınması, iç sistemde meşruiyeti bulunmasa da, kendi bünyesindeki diğer etkin ve güçlü rakiplerine karşı ayakta durmasını ve nitelikli avantaj sağlamasına” neden olmaktadır.³⁷ Bunun yanı sıra, söz konusu zayıf ulus-devletlerdeki iktidarın özel aktörlere doğru kaymasının başlıca iki nedeni de siyasal ve ekonomik kaynaklı olarak karşımıza çıkmaktadır. Siyasal neden, devletin otoritesinin zayıflığından ötürü iç yapısında bulunan ve dayanışma içinde bulunmak istemeyen gerek farklı gruplar üzerinde, gerekse yine iç yapıda varlığını sürdüren transnasyonal karakterdeki özel aktörler üzerindeki etkisizliğidir. Ekonomik neden ise, devlet otoritesinin ekonomik zayıflığından ötürü yükümlülüğünü artık üstlenemeyeceği alanlarda kendi rızası veya baskıyla bu alanlardaki regalyen işlevlerini diğer aktörlere aktörlere devretmesidir. Ancak, bazılarına göre, “ekonomik küreselleşme, ulus-devletle rekabet edecek bir dizi özel aktör ortaya çıkarsa da, veya aktör devletlerin bu özel aktörlere ekonomik anlamda bağımlı olmasını kılssa da, ulus-devlet çoğu zaman özellikle bulunduğu siyasi-idari sınırlar içerisindeki alanda son aşamadaki karar üzerinde irade sahibidir”.³⁸

Küreselleşme olgusunun, uluslararası düzenin muhafaza ettiği kurumları genel olarak zayıflattığını ifade eden Pierre de Senarclens ise, “ulusal hükümetlerin, kısa süreli sermaye hareketlerine karşı koyabilmek için çoğu zaman zayıf kaldığını, bunun yanı sıra ulusal sınırlar içerisindeki konuşlanan transnasyonal özellikteki şirketlerin ulusal sınırlar dışına çıkışını engellemek konusunda da yine bu şirketlere karşı çoğu zaman boyun eğmek zorunda kaldıklarını belirtmektedir. Dolayısıyla da, gitgide kızışan ekonomik rekabetin istihdam, savunma, çevre ve kültürel kimlik gibi ulusal nitelik taşıyan olguları yıkma eğilimli olduğunu” belirtmektedir.³⁹ Bu durumun, özellikle daha zayıf ulusal-devletler üzerindeki etkileri kaçınılmaz olarak daha büyük olmaktadır. Küreselleşme sürecinin ortaya çıkardığı çok faktöryelli unsurlar karşısında, Afrika ülkeleri örneğinde de görüldüğü üzere, ulusal-devletin hakimiyetsizliği genelde ekonomik alandan başlayıp siyasal alanlara doğru kaymaktadır. Buna paralel olarak, Pierre de Senarclens, “devletlerin, küreselleşme karşısında transnasyonal karakterdeki şirketler ve bankalar aracılığıyla ekonomik alandaki iktidar/erk kayıplarını engellemek için bazı önlemler almaya başladıklarını belirtmektedir. Bunları, devle-

³⁷ William Reno, “La privatisation de la souveraineté et la survie des États faibles”, Béatrice Hibou (der.), *La privatisation des États*, Paris, Editions Karthala, 1999, s. 133-161.

³⁸ Dominique Martin et al., *Les métamorphoses du monde- sociologie de la mondialisation*, Paris, Editions du Seuil, 2003, s. 137-138.

³⁹ Pierre de Senarclens, “L’idée de communauté internationale fait-elle encore sens?”, Zaïki Laidi (der.), *Géopolitique du sens*, Paris, Desclée de Brouwer, 1998, s. 353-373.

tin kısa süreli sermaye hareketlerinin önüne geçmek, transnasyonal karakterdeki ekonomik aktörlere karşı sıkı bir maliye politikası uygulamak, ve bunlardan bazı sosyal zorunluluklar talep etmek olarak sıralanmaktadır.⁴⁰

James H. Mittelman ise, “devletin, diğer birçok aktörlerden biri gibi incelenebileceğine dikkat çekip, küreselleşme-devlet ilişkisinde ise, devletin egemenliğinin anlamını kaybetmesi değil, sadece devletin eylemlerini gerçekleştirdiği çok düzeyli sistemik çevrenin anlam değiştirdiğini” kaydetmektedir.⁴¹ Dolayısıyla ona göre, küreselleşme devletin egemenliğini ortadan kaldırmak yerine, sadece devletin ve çok sayıdaki aktörün de içinde bulunduğu sistemik yapının anlamını değiştirmektedir. Buna ilaveten, küreselleşme olgusu olarak adlandırdığımız faktöryel unsurun, sistemin yapısını bir dönüşüm süreci içerisine soktuğu, ve bu dönüşüm sürecinin de ulus-devletlerin rolü ve sistemdeki yeri üzerinde hayli ciddi etkileri olduğunu belirtmek gerekir.

Sistemik yapıdan ziyade, devletler ve devletdışı aktörlerin küreselleşme sürecindeki etkileşimini inceleyen Richard Falk’a göre ise, “belki devlet, küresel düzeyde üstün siyasal bir aktör olarak kalmaya devam etmekte, ancak devletlerin bir araya geldiği ve ‘devletler sistemi’ olarak adlandırılan olgu artık küresel siyasal süreç üzerindeki kontrolü elinde bulundurmamaktadır. Zira, toprak egemenliğinin kaybolması bir dizi konu üzerinde öylesine ciddi etki yaratıyor ki, bu durum devletlerin toplumiçi hayatı koruma ve kontrol etme kapasiteleri konusundaki iktidarının kaybolmasına, ve devletdışı aktörlerin iktidarını artırarak önemli bir bölümünü elinde bulundurmalarını, ve küresel düzenin şekillendirilmesini etkilemelerini” sağlamaktadır.⁴² Yine Richard Falk’a göre, devletin odağındaki toprak egemenliğinin zayıflaması, ticaretle uğraşanların, fikri akımların, enformasyonun, göçmenlerin, popüler kültürün, uyuşturucu, hava kirliliği ve organize suçun uygulamaya geçmesini güçlendirmiştir. Toprak egemenliğinin zayıflamasıyla söz konusu aktörlerin ortaya çıkardığı akışkan (*fluid*) ortamda, çeşitli ulusaşan ağlar (*networks*) devletin egemenliğinin sınırlarını belirleyip, yine bunu şekillendirdiler”.⁴³

Buna karşın Bertrand Badie’ye göre, “ulus-devletlerin toprak egemenliğinin sonundan bahsetmek, söz konusu alanların ortadan kalktığı

⁴⁰ Ibid., s. 371.

⁴¹ James H. Mittelman, “Globalization: An ascendant paradigm?”, *International Studies Perspectives*, Cilt 3, 2002, s. 1-14.

⁴² Richard Falk, “State of siege: will globalization”, *International Affairs*, Cilt 73, No 1, 1997, s. 123-136.

⁴³ Falk, *State of siege*, s. 131-132.

anlamına kesinlikle gelmemektedir. Aksine, bu alanlar, tüm esneklikleri ve çeşitlilikleri saklı tutularak küreselleşmeyle, yeniden değerlendirilmektedirler. Benzer durum sınırlar içinde geçerlidir. Küreselleşme olgusuyla, sınırlar bir önceki döneme nazaran daha fazladır. Kopukluk ne toprak egemenliğinin ortadan kaybolmasında, ne de sınır kavramının silinmesinde, asıl dönemlerarası kopukluk (*rupture*) üzerine inşa edilen yapılara atfedilen anlam üzerinde ortaya çıkmaktadır. Diğer bir ifadeyle, çoğu büyük uluslararası dengelerin üzerine kurulduğu bir düzene atfedilen *anlamların* kaybolmasındadır⁴⁴. Küreselleşme ulus-devlet ilişkisinde değişik bir yorum da yine Zaiki Laidi'nin bakış açısıdır. Ona göre, küreselleşme olgusu hem devlete karşı hemde devletle birlikte aynı anda gelişen bir olgudur. Laidi, böylesi bir küreselleşme olgusu karşısındaki devleti, "*fraktal devlet*" olarak adlandırmaktadır. *Fraktal devletten* çıkardığı anlam ise, bir yandan küreselleşen "bir bütünü" parçası olmaya dönük refleksler gösteren, diğer yandan ise "ulusal siyasal bir kolektivitenin temsilcisi" olarak kalan devlettir.⁴⁵

Yine küreselleşme ulus-devlet ilişkisinde Kenichi Ohmae'ye göre, küresel düzeyde artan sosyo ekonomik süreçler ulusal devletlerin "kendi ekonomileri konusundaki" etkinliğini veya "kendi" toplumlarını yönetme konusundaki kapasitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Ona göre, devletlerarası iletişim, hizmet, ve malların akışı ulusal kamu kuruluşları tarafından düzenlenemeyecek kadar önemli bir boyuta ulaşmıştır. Bunların böylesine önemli bir boyuta ulaşmasını sağlayan ve zaman/mekan kavramını sıkıştıran unsur kuşkusuz teknolojinin en temel birim aktör olan bireye kadar ulaşmasıdır. Dolayısıyla, "efektif/reel otorite" devlet kuruluşlarının elleri arasından kayıp, özellikle uluslararası ve transnasyonal organizasyonlar veya sivil toplumun elindeki kuruluşlara doğru kaymaktadır. Bu durumda da, devletten pazara veya sosyal yaşamın diğer alanlarına bir iktidar/erk transferi gerçekleşmektedir.⁴⁶ Diğer bir ifadeyle, iktidar Leviathan'ın ellerinden birçok Leviathan'ın var olabileceği sistem içi, transnasyonal veya uluslararası sahaların bütünleştiği bir alana doğru kaymaktadır.

Modern devletlerin, uluslararası sistemin monopolünün yegane sahipleri olmadığını iddia eden Louis Bélanger'ye göre ise, "modern

⁴⁴ Bertrand Badie, *la fin des territoires- essai sur le désordre international et sur l'utilité sociale du respect*, Paris, Fayard, 1995, s. 253. Yine sistemdeki "anlam" kaymaları ve bunların küreselleşmeyle ilişkisi için bakınız : Zaiki Laidi, *Un monde privé de sens*, Paris, Fayard, 1994.

⁴⁵ Zaiki Laidi, "L'État et la mondialisation", *Le Débat*, No 128, Ocak-Şubat 2004, s. 97-100.

⁴⁶ Kenichi Ohmae, *The end of the Nation State*, New York, The Free Press, 1995, Küreselleşmiş sistemik bir alandaki en optimal siyasal yapının bölgesel *anlam* alanları olduğunu ayrıca Zaiki Laidi'de ifade etmektedir, ayrıntılı bilgi için bakınız : Zaiki Laidi, *La grande perturbation*, Paris, Editions Flammarion, 2004, özellikle s. 416.

devletlerin, küresel düzeydeki siyasal etkileşimler üzerinde tekelinin olmadığı durum yeni bir olgu değildir. Modern devlet sistemi her zaman siyasal, dinsel, (nasyonalizm, emperyalizm, sosyalizm, islamizm, gibi vs.), ve ekonomik ulusaşan güçlerle aynı anda var olmuştur. Ulusaşan güçlerle modern devlet arasındaki ilişkide, karşılıklı olarak birbirlerinin gelişimini engelleme durumlarına rastlanmıştır. Eğer küresel siyasal bir alan varsa, bu alan aktörler bakımından her zaman “çoğul” olmuştur, dolayısıyla da tek bir siyasal sistemi ortaya çıkarıp bunu kuramsallaştırmanın gereği yoktur.⁴⁷

Küreselleşme realitesi karşısında devletin reflekslerinin rastlantısal değil tümüyle bilinçli bir şekilde bir kurgu olduğunu vurgulayan Ellen Meiksins Wood’a göre ise, “küreselleşme – ve, özellikle de devletin regalyen işlevlerinden ve küresel pazardaki “rekabetlilik” ve sermayenin mobilitesi için kamu yardımlarından kendisini geri çekmesi- siyasal tercihlerin bir ürünü olup, kesinlikle doğal yasaların sonucu veya tarihin kaçınılmaz bir talihi değildir.⁴⁸ Thierry de Montbrial ise, küreselleşme ve sistemik düzeydeki çok yapıli yönetim (gouvernance multiforme) olgusunun uzay/meکان kavramıyla içiçe geçmesinin, iktidar/erk olgusunun sınırlandırılması anlamında kullanılan “kartelizasyonuna” (cartellisation) dönüşmekte olduğunu vurgulamaktadır. Bu durum ise, devletlerarası radikal bir çizgi olarak çizilen sınırların aşamalı olarak kalkmasını, ve egemenliğin paylaşılmasını beraberinde getirmektedir. Yine Montbrial’e göre, Kenichi Ohmae bu yüzyılın önemli yeni jeopolitik gerçeklerinden biri olarak bölgesel ekonomilerin öneminin altını çizmekte haklı, ancak ulus-devletin sona erdiği konusundaki tezi konusunda çok uzağa gitmektedir. Zira, ulusal egemenlik kavramı zayıflamakta, ancak ortadan kalkmamaktadır.⁴⁹

Küreselleşme ve ulus-devlet kapsamında kuşkusuz Lorena Parini’den de bahsetmek mümkün. Kendisi, küreselleşme olgusu karşısında kesinlikle ulus-devletin mevcut sistemin temel aktörlerinden biri olduğunu, ve ulus-devletin zayıfladığı veya yok olacağına dair düşüncelere katılmadığını açıkca belirtmektedir. Parini’ye göre, “devletler, yalnız küreselleşme sürecinin değil, aynı zamanda bahsi geçen küre-

⁴⁷ Louis Bélanger, “Les relations internationales et la diffusion du temps mondial”, *Revue Etudes internationales*, Cilt 24, No 3, 1993, s. 549-570.

⁴⁸ Ellen Meiksins Wood, “Modernity, postmodernity or capitalism”, *Review International Political Economy*, Cilt 4, No 3, Ağustos 1997, s. 539-560.

⁴⁹ Thierry de Montbrial, *l’action et le système du monde*, Paris, Quadrige-PUF, 2002, s. 295-298. Ayrıca küreselleşme ve bölgeselleşme konusunda daha ayrıntılı bilgi için bakınız: Françoise Nicolas, “Mondialisation et régionalisation dans les pays en développement les deux faces de Janus”, *Politique Etrangère*, No 2, Yaz 1997, s. 293-307. Nicolas, bu makalesinde özellikle küreselleşme ve bölgeselleşme olgularının birbirinden ayrılmaz bir bütün olduğunu vurgulayıp, bu olgular arasındaki korelasyonu ortaya koymaktadır.

sellesme fenomeninin arzu edilmeyen etkilerinin önüne geçmek için düzenleme işlevine (regulation) değinen her türlü alanın da vazgeçilmez aktörleridirler. Ona göre, 1980-90 yılları arasında ortaya çıkıp, “devletin sonunu” ilan edenlerin savı kesinlikle gerçeklerden çok uzaktır. Ancak, küreselleşme-devlet ilişkisinde karşımıza yeni bir olgu olarak ortaya çıkan durum sadece, devlet tarafından kullanılan farklı ve çok sayıdaki düzenleme (regulation) modlarıdır, ki bu durum da hiyerarşik hukuki norm ve bürokratik uygulamalar üzerine inşa edilen klasik devlet ve hukuk anlayışlarından radikal bir biçimde ayrılmaktadır”.⁵⁰Buna karşın Richard Falk, “devletlerin, eğer güvenlik salt polisiye/askeri etkinliklerin icra edildiği gibi dar ve yüzeysel anlamda tasarlanırsa, güvenlik alanı hariç olmak üzere, devletlerin kamu hizmetlerini temin etme konusunda organizasyonel avantajlarını kaybettiklerini” ifade etmektedir.⁵¹

Yine, küreselleşme olgusunun içinde ihtiva ettiği tüm özelliklerle devletin iktidar/erkinin zayıflayıp zayıflamadığına ilişkin tezler karşısında Parini orta bir yolun olabileceğini de kaydetmektedir. Lorena Parini’ye göre, “devletin iktidar/erki, küreselleşme karşısında bazılarına göre erozyona uğramakta, bazılarına göre ise devletin iktidarının güçlenmesini sağlamaktadır, oysa orta (*mediane*) bir yol izlendiğinde bu fenomen devlet için eylemlerini yeniden yapılandırma ve oluşturmasını ortaya koymaktadır”. Dolayısıyla, ona göre, bir iktidar olgusunun *ya* erozyonu *ya da* güçlenmesi şeklindeki bir kategorik değerlendirme biçimini rastlantısaldır, ama kesin bir şekilde orta çıkan durum sadece devletin “liberalizasyon-özelleştirme-düzenleme” üçgeninde (*triade*) yerini yeniden oluşturmasıdır.⁵²

Lorena Parini ayrıca, devlet eylemlerinin küreselleşmenin olumsuz etkilerini engellemek veya frenlemek, ya da olumlu olanlarını teşvik etmek veya onlara eşlik etmek amacıyla, devletlerin farklı müdahale stratejileri kabul etmeleri gerektiğini belirtmektedir. Ona göre, devlet bu stratejileri *genel çıkarın garantörü olan devlet, kriz anlarında ortaya çıkan korumacı devlet, müzakereci devlet, girişimci/müteşebbis devlet ve aracı devlet* gibi çeşitli çerçevelerde gerçekleştirebilir. Bu stratejiler devlet yapısını, devlet/küreselleşme bağlamında, öyle bir organizasyonla donatmalı ki, bu durum kendisine bir yandan piyasayı rekabete açmasını, diğer yandan ise piyasanın serbest oyununun aşmaması gerektiği eşikler saptamasını sağlamalıdır.⁵³

⁵⁰ Lorena Parini, “Introduction: État et Mondialisation”, Lorena Parini (der.), *États et Mondialisation : Stratégies et rôles*, Paris, Harmattan, 2001, s. 11.

⁵¹ Falk, *State of siege*, s. 131.

⁵² Parini, *États et Mondialisation*, s. 18.

⁵³ Parini, *États et Mondialisation*, s. 273-282.

Öte yandan, küreselleşme olgusu karşısında “ulus-devlet silinmektedir”, “ulusal sınırlar artık ortadan kalkmaktadır”, “ulus-devletin gücü ulusaşan aktörler karşısında zayıflamaktadır” gibi transnasyonalist yaklaşımın argümanlarına sert bir şekilde karşı çıkan Samy Cohen’e göre ise, “transnasyonalist paradigma, olguların karmaşıklığını görmezden gelmektedir. Bu yaklaşım, indirgemeci ve bineer bir mantık üzerine inşa edilmiştir, ve en basit haliyle mantık yürütme biçimi; daha çok ulusaşan aktör eşittir devletin güçsüzlüğü şeklindedir. Oysa, her zaman bu iki olgu arasında nedensel bir bağ bulunmamaktadır. Ayrıca, devletin “güçsüzlüğü” başka faktörlerden de kaynaklanabilir.”⁵⁴

Cohen’e göre, “bu yaklaşım ayrıca, bir yanda devletlerin olduğu, diğer yanda devletdışı aktörlerin olduğu iki dünya arasındaki heterojenliği de hesaba katmamaktadır. Dolayısıyla, birinin “gücü” veya diğerinin “güçsüzlüğü” tümüyle hangi tür devletten veya özel aktörden bahsettiğimize bağlıdır. Bu türlerin her biri kendi içerisinde belirgin farklar barındırmaktadır. Ne NGO’lar (hükümetdışı organizasyonlar), ne çokuluslu şirketler, ne de mafya kendi içerisinde tek bir vücuttur ve homojendir. Transnasyonalist paradigma, özellikle bazı ulusaşan aktörlerin devletleri güçlendirdiğini görmemezden gelmektedir. Örneğin, bazı post modern devletlerin üst düzey yöneticileri dış politika konusunda, küresel sistemde, ulusaşan aktörleri bir “çarpan” (multiplicateur) olarak görmektedirler. Diğer yandan, sivil toplum aktörleri, küresel platformda hiçbir zaman olmadığı kadar gerek ekonomi, adalet, kalkınma gerekse insan hakları, çevre, vs. konusunda devletlerin müdahalelerini talep etmişlerdir.”⁵⁵

Dolayısıyla küreselleşmiş bir sistemde, her bir aktörün diğeriyle ilişkisinin gitgide girift hale geldiği ve her bir aktörün birbirine simetrik veya asimetrik şekillerde farklı hacimdeki ağlarla bağlandığı bir ortamda, özel aktörlerle ulus-devletler arasında bir ayırım yapmayanlara karşı kesin bir şekilde karşı çıkan Samy Cohen’e göre, “kuşkusuz devlet dış ilişkilerin düzenlenmesinde monopolü elinde bulundurmamaktadır. Ancak, ulus-devlet, diğer özel aktörlerle “benzer” olmayıp, aksine uluslararası sistemde önemli aktörlerden biridir. Ayrıca, devlet, geleneksel güvenlik işlevinden başka, hala çevreye uyum, jeopolitik dengeler, savunma, barış ve demokrasi gibi ortak değerler gibi birçok konuda ayrıcalıkları elinde bulundurmaktadır. Ayrıca, devletin erozyonu ile ilgili ortaya atılan tezler, ekonomiye siyaset karşısında, sivil topluma idareciler karşısında, ve nihayet ulusaşan vizyona devletlerarası vizyon karşısında önceliğin verildiği bir durumdur.”⁵⁶

⁵⁴ Samy Cohen, *La résistance des États- les démocraties face aux défis de la mondialisation*, Paris, Editions du Seuil, 2003.

⁵⁵ Cohen., *La résistance des États*, s. 236.

⁵⁶ Cohen., *La résistance des États*, s. 239.

Yukarıda da gözlemlediğimiz gibi, Küreselleşen mekan ve zamanda, bir yandan sistemdeki merkezi çekim alanının dönüşüm geçirse de hala sinir uçlarının ulus-devletler olduğunu ve bunların sistemin baskın aktörleri olmaya devam ettiklerini ortaya koyanlar, diğer yandan ise sistemin çok merkezli olduğunu (polycentric) ve çok alanlı (multilevel) bir platformda aktörlerin birbirlerine karmaşık karşılıklı bağımlı veya birilerinin diğerlerine bağımlı olduklarını ortaya koyanlara rastlamaktayız. Ancak, bu iki kategorik görüş arasında daha ılımlı bir yolu benimseyenlerde mevcuttur. Örneğin Gilles Breton'a göre, "küreselleşme, toplumlararası (inter-sociétales), veya "diğerleriyle" kurulan ilişkilerin artık sadece devletlerarası ilişkilerin gerçekleştirdiği çerçeveden ibaret değildir (...) buna karşın devlet diplomatik araçları sayesinde, hala diğer toplumlarla ilişkilerin düzenlenmesinde ayrıcalıklı ve yegane araç olma hüviyetini korumaktadır (...) küreselleşme, devletlerarası sistemi bundan böyle medyatik, ekolojik, teknolojik, ekonomik, vs. gibi mevcut diğer sistemlerin arasına dahil etmektedir (...) Buna paralel olarak, küreselleşme olgusundan dolayı, bundan böyle yeni silah ve askeri alandaki teknolojiler "kapalı ve mobil olmayan" mantık biçiminde düşünülen ulusal sınır kavramını geçersiz kılarken, diğer yandan da ortaya çıkan yeni devletin dışı özel aktörler de belirli bir "toprak egemenliği" mantığına riayet etmemektedirler".⁵⁷ Küreselleşme-ulus devlet ilişkisine değinen Ulrich Beck'e göre ise, "küresel dönüşüm ancak uluslararası sistemin sinir uçları olan aktör devletlerin dönüşümü gerçekleştirebilir. Bu kapsamda, dönüşüm süreci aktör devlet kuramının değişikliğe uğramasıyla sağlanabilir".⁵⁸

Buna ilaveten, güvenlik, ulus-devlet ve küreselleşme olguları çerçevesinde aktör devletin, küreselleşen sistemik yapıda kendi güvenliğini sarsacak transnasyonal karakterdeki özel aktörlere karşı inisiyatifler aldığını, yine küreselleşmenin güvenlik alanındaki getirdiği belirsizliği ortadan kaldırmak için de değişik işbirliği yapılanmalarına gittiğini belirtmek mümkün. Örneğin, Didier Bigo, "güvensizliğin küreselleşmesinin, bir yandan ulusal sınırları geçersiz kılarken, diğer yandan işbirliğini zorunlu hale getireceğini belirtmektedir. Ona göre, bir yandan savaş, savunma, uluslararası düzen, stratejiyle, kriminal, iç güvenlik, kamu düzeni, polis soruşturması gibi klasik anlamda birbirinden ayrı alanlar arasındaki ayrımın kalkacağını, zira kriminal olgusunun artık savaş olgusu çapında ortaya çıkabileceğini, çünkü savaşın artık krimineller tarafından yapılacağını savunup, savaş ve kriminal arasındaki olguların füzyonuna karşı, devletler aktörlerin de buna polis, adli, özel kuvvetler,

⁵⁷ Breton, *Mondialisation et science politique*, s. 537.

⁵⁸ Ulrich Beck, *Pouvoir et contre-pouvoir à l'ère de la mondialisation*, Paris, Editions Flammarion-Alto Aubier, 2003, s. 36-38.

dış askeri eylemlerin füzyonunu sağlayarak cevap vereceğini" iddia etmektedir.⁵⁹

Ayrıca küreselleşme ve ulus-devlet tartışmasında, küreselleşmenin ulus-devlet üzerindeki etkisini incelemek için daha ilk aşama da iki önceliğin kabul edilmesini belirten Gilles Breton, bunlardan birincisinin, "egemenlik kavramının, 16'ncı ve 17'nci yüzyıllarda sadece Batı Avrupa'yla sınırlı entellektüel ve siyasi konjonktür içerisinde icat edilmiş bir kavram olarak ele alınmasını belirtip (...) bunun sadece tarihin belirli bir anında belirli bir şekil alan iktidar/erk görüşünün belirli bir mekan ve sosyal örgütlenme modeliyle birleşerek o anda "gerçek/var olanın" söylemi ve bir analiz perspektifini yansıttığını belirtmektedir". İkinci durum ise, artık "klasikleşmiş egemenlik konusundaki *de facto* ve *de jure* olarak ortaya çıkan tartışmaların aşılması gerektiğidir, zira küreselleşme ulusal-devletin egemenliğini ortadan kaldırmadığı gibi, bu aktör dışında uluslararası sistemde ne ulusüstü (supranationale) ve uluslararası, ne de küresel şekillerde ortaya uluslararası sistemdeki mevcut devletlere norm, kural veya yasa dayatacak hiçbir siyasi alternatif iktidar/erk yapısı ortaya çıkmamaktadır".⁶⁰ Küreselleşmenin aktör devlet üzerindeki etkilerini inceleyip genellemelere pek sıcak bakmayan Michael Mann ise, "küreselleşmenin devlet üzerindeki etkilerinin farklı bölgelerde farklı devlet tipleri üzerinde diferansiyel bir etki olarak ortaya çıktığını belirtip, küreselleşme eğilimlerinden bazılarının, bazı devletleri zayıflatırken, bazılarını ise güçlendirdiğinin" altını çizmektedir.⁶¹

Sonuç: Leviathan'dan Bireylerin Toplumu'na Doğru mu?

Yukarıdaki argümanlar ışığında, küreselleşme fenomeninin zaman ve mekan olgularını yeniden düzenlediğini belirtebiliriz. Bu kapsamda, *çok-zamanlı* ve *çok-mekanlı* bir Post Vestfalyen düzen içerisinde bulunduğumuzu belirtmek mümkündür. Vestfalyen dönemde ulus-devlet çerçevesinde somutlaşan "sınır", "coğrafi mesafe", "mutlak egemenlik", "devlet ve birey arasındaki iktidar diyalektiği" gibi kavramların, Post Vestfalyen dönemde teknoloji faktöryeliyle gitgide muğlak hale

⁵⁹ Didier Bigo, "la mondialisation de l' (in)sécurité? Réflexions sur le champ des professionnels de la gestion des inquiétudes et analytique de la transnationalisation des processus d' (in) sécurisation", *Cultures & Conflits*, No 58, 2005, s. 53-54.

⁶⁰ Breton, *Mondialisation et science politique*, s. 540.

⁶¹ Michael Mann, "Has globalization ended the rise and rise of the nation-state", *Review of International Political Economy*, Cilt 4, Sayı 3, Sonbahar 1997, s. 472-496. Yine küreselleşme olgusunun farklı şekilde ve derecelerde bölgesel/yerel düzeyde etkileri olduğunu ve bir genellemeye gidilmemesini Robert Keohane ve Joseph Nye'da belirtmektedir, daha ayrıntılı bilgi için bakınız: Robert O. Keohane ve Joseph S Nye, "Globalization: What's new? What's not? (And so what?)", *Foreign Policy*, Bahar, 2000, s. 104-119.

geldiğini, ve yine zaman kavramının göreceli bir özelliğe büründüğünü belirtmek de uygun olacaktır. Dolayısıyla, muğlak hale gelen “sınır”, “egemenlik”, “iktidar” gibi kavramların bir *coğrafyada/toprak parçasında* teknoloji faktöryelinin hacim ve hız kazanmasıyla, bu *coğrafya/toprak parçası* üzerinden geçen bilgi, ideoloji, nesne, sermaye ve kişilerin hareketinin günden güne daha da hız kazandığını, ve bunlar üzerindeki “denetim” ve “düzenlemenin” Vestfalyen dönemin dominant aktörleri olan devletler için daha zor olduğunu vurgulamak gerekir.

Ancak, bu durum *anarşik* Vestfalyen dönemdeki sistemik yapının dominant aktörleri olan “devletlerin”, *kaotik* Post Vestfalyen dönemde sistemik yapının diğer aktörlerinden sadece biri olduğu anlamına mı gelmektedir? Ya da Thierry Wolton’un da belirttiği gibi, “halk, kitle, ulus gibi çok sayıda ölüm ve şiddetin ortaya çıkmasına neden olan büyük yapılar adına bundan böyle düşünmek mümkün olmadığı için, ulus-devlet artık sonuç itibarıyla kaybolmaya mahkumdur. Çünkü ulus-devlet, küreselleşmiş bireyin ihtiyaçlarına artık cevap verememektedir”.⁶² Gerçekten de, Küreselleşme faktöryeli düzenin efendileri olan “devletlerin” ortadan kalkmasına, ya da “zayıflamasına” mı neden olmaktadır? Artık Thomas Hobbes’ın Leviathan’ının elinden monopolün kaydığı, sistemik bir dönüşümün içinde mi bulunmaktayız?

Öncelikle, içinde bulunduğumuz yüzyıldaki üçüncü (veya bazılarının göre dördüncü) küreselleşme olgusunun sistemin kendisini ve içinde bulunan sülhlerinin (devlet, birey, vs.) geçirdiği dönüşümsel süreci daha hızlı ve belirgin kıldığını söyleyebiliriz. Bertrand Badie’nin de belirttiği gibi, “söz konusu sistemik değişim bizi ne “tarihin sonuna” ne de Hobbezyen “tarih öncesi doğa durumuna” götürmemektedir”.⁶³ Dahası, küreselleşme olgusu karşısında, devlet siliniyor, ya da ortadan kalkıyor düşüncelerini onaylamak mümkün değildir. Zira, küreselleşme olgusunun tüm olumsuz faktörlerine karşın, devlet formuna hala sistemde alternatif bir form/yapı bulmak mümkün değil, bununla birlikte uluslararası sistemde Weberci anlamdaki bir devlet formunun varlığını iddia etmekte yanlış olacaktır. Barry Buzan’ın da ifade ettiği gibi, “Devlet değiştirilemez/geri dönüştürülemez bir olgu ve devlet olgusundan daha önceki var olan bir yapıya geri dönüş mümkün değil, dolayısıyla bireylerin güvenliği ile devletin güvenliği ayrılmaz bir biçimde ve birbirine sıkı sıkıya bağlıdır”.⁶⁴ Ancak, küreselleşme ve devlet ilişkisine geri dönecek olursak, küreselleşme olgusunun devletler üze-

⁶² Thierry Wolton, *La fin des nations*, Paris, Plon, 2002, s. 170.

⁶³ Badie, *Un monde sans souveraineté*, s. 302-303.

⁶⁴ Barry Buzan, *People, State and Fear. An agenda for international studies in the post cold war era*, Boulder-Colorado, Lynne Rienner, 1991, 2. baskı, s. 39.

rindeki etkisini genellememek gerektiği iddiasındayız. Samy Cohen'in de vurguladığı gibi, "küreselleşme-devlet ilişkisi bağlamında, herşey ne tür bir devlet, ve ne tür bir tehditten bahsettiğimize bağlı, yeni güvenlik tehditleri çok odaklı ve çok değişik çeşitlerde karşımıza çıksa da, transnasyonal aktörler yükselişe geçse de, hala güvenlik alanında temel ihtiyaçlara cevap veren başlıca aktörler post-modern devletlerdir. Tek başına veya kollektif bir biçimde, yine bu devletler vatandaşları koruma yükümlülüğündedirler".⁶⁵

Ancak söz konusu aktör devletler, sistemik düzeyde yapısal *türbülanslarla* karşı karşıya bulunmaktadırlar. İlk olarak, teknolojik değişimlerin neden olduğu homojenizasyon faktörünün (kültürel, ekonomik, vs.) ulus-devletler bünyesindeki *yerelle* çatıştığını, bu durum da aktör devletleri *global* ile *yerel* arasında bir güvenlik ikilemine sokmaktadır. İkincisi, krizler (ekolojik, vs.) artık *yerel ve ulusaşan* seviyede yeni bilinçler geliştirmektedir, bu durum karşısında devletlerin uygulaya geldiği klasik "denetim" mekanizması geçersiz kalmaktadır. Bu durum da, küreselleşme olgusu ve bu olgunun tüm varyantlarının (ekonomik, kültürel, siyasi, vs.) ulaşmış olduğu hız ve hacimle, önce sistemin kendisini dönüştürmekte, sonrasında ise bir yandan aktör ulus-devletin iktidar olgusunu yeniden biçimlendirirken, diğer yandan hareket kapasitesini sınırlamaktadır.

Sonuç olarak, bir yandan küresel sistemik yapıdaki ortaya çıkan yeni güvenlik sorunlarını (karapara aklama, insan ticareti, göçmen kaçakçılığı, silah kaçakçılığı gibi) incelemek, diğer yandan da söz konusu yeni güvenlik sorunlarının sistemin kendisinde ve süjeleri üzerindeki etkilerini anlayabilmek için uluslararası ilişkiler disiplini yeni tanımlamaların getirilmesi gerektiği inancındayız. Dolayısıyla, her ne kadar sistemdeki merkezi çekim alanı bir dönüşüm içinde olsa da; asıl sorun küreselleşen bir dünya da yerel ile global, birey ile Leviathan, muğlak ile mutlak gibi kavramların realiteye dönüştüğü alanlarda bir kohabitasyonun kurulmasında ve yaşatılmasında yatmaktadır. Diğer bir ifadeyle, asıl sorun getirilen yeni tanımlamalar çerçevesinde bir yandan *küresel* ile *yereli* açıklayabilmek, diğer yandan Norbert Elias'ın balıkçı ağı örneklemeindeki gibi dünyanın birbirine sıkı sıkıya ağlarla bağlandığı bir mekan/zamanda diliminde hala mevcut sistemin sinir uçları olmaya devam eden *Leviathan* ile mevcut sistemi *eylemleriyle aşma potansiyeline sahip en temel aktör olan bireyin* uzlaştırılmasında yatmaktadır.

⁶⁵ Cohen, *La résistance des États*, s. 237.

Summary

It seems that, within the discipline of international relations, some more meticulous conceptual work needs to be carried out, because, in this period of macro-transition, global problems have moved more and more to the centre of our concerns. If we have decided to build up a more meticulous conceptual framework around globalization, it is mainly in order to precisely define the concepts we will be using in this text and to dissipate misunderstandings about these concepts. Globalization, indeed, should not be reduced to its economic dimension but should be understood only as the integration of nation-states heading towards the establishment of a global society.

As James N. Rosenau says, "'globalization' is not the equivalent of 'globalism', which refers to individuals' roles and collective acts. Furthermore, globalization is neither a synonym of 'universalism', which aims at the whole set of values such as religion or science. And, this phenomenon should also be distinguished from the concept of complex interdependency."

Thus, this phenomenon shouldn't be imprisoned in a monolithic dimension. It is true that globalization has several sub-dimensions. That's why, when one studies globalisation, one should only work on the sub-dimensions. Then one should focus on each of these, assuming that they all interact with each other and that this synergy intensifies them. However, this article underlines that globalization that has emerged from each sub-dimension would neither have appeared simultaneously, nor progressed at the same pace. Furthermore, this article underlines that globalization should not be studied as a phenomenon belonging to only one area. Indeed this object of research is located at the centre of various fields, such as neo-classicist economics, post-modernist theory, the realist approach to international relations and Marxism.

This article will also attempt to define the contrast between the Westphalian and Post Westphalian eras. Next, based upon this differentiation, in accordance with the nature of the current international system, we will be able to better define the characteristics of the state, as an actor in the Post Westphalian era. This way, it will be possible to see what kind of systemic structure appears in that era. Lastly, it will enable us to share our knowledge of the concept of the Post-Westphalian state. In the last part, we will study the impact of the independent variable (globalization) on the dependent variable (the nation-state).

Within this framework, the link between these variables will enable us to show different paradigms. Here, we will notice that some neo-liberal writers argue that in a period of macro-transition the nation-state gradually loses its value, so that one day it will disappear or will integrate into other meta-structures. They also argue that the international system is evolving towards a process of homogenisation and that post-national forces restrict more and more the action and efficiency of the nation-state. Other writers, such as institutionalists, or adherents of the neorealist school, pretend that the international system relies upon the political and legal basis of the state actor and that this latter still holds a monopoly and power in the current systemic configuration with tools such as sovereignty.

Our analysis will also enable us to introduce the dialectic of power in the international system. From there, we will be able to rethink and redefine the state as an actor in the Post Westphalian era. This work will also give us the opportunity to show how plural are the spaces where actors interact, and to underline the space in which the emergent interaction is no longer under State control. This is because interaction spaces occur henceforth in a simultaneous or consecutive time, at local, national and often transnational scales.

That is to say that from now on, actions between actors happen in a plural time and a plural space, with the phenomenon of ubiquity spreading over the globe. This situation illustrates how much our daily activities are henceforth no longer limited by the borders of the societies to which we belong. Indeed, our social relations in fields such as the economy, culture, politics, linguistics, medias, sciences, labour, etc. are no longer progressing in the same social spaces; some of these relations expand at the local or national level, and others at the regional, continental or global level. This situation brings in front of the nation-state many globalized spaces, and these increase their volume and speed, thanks to an ever growing technology.

At the same time, globalization occurs with and against the nation-state. This state, the Leviathan of the international system, reacts with reflexes to phenomenon becoming more and more blurred and liquid, and it is those reflexes which will determine the intensity of the turbulences. Thus, this work will enable us to show that globalization materialises in multiple spaces and times and now reduces the meaning of constructions which appeared during the Westphalian era such as "borders", "geographical distance", "absolute sovereignty", and the "dialectics of power between the state and individuals". Yet this situation does not mean that the state actor vanishes or will vanish from the

system: it is always the state, which in a solitary or collective way, has the legitimate responsibility of protecting its own citizens in the Post Westphalian era. On the other hand, it is undeniable that the dialectics of power which existed before between the Leviathan and individuals undergoes a phase of transformation.

Eventually, in this process of systemic transformation, we will consider whether Thomas Hobbes' Leviathan still holds "absolute power", as in the Westphalian system. Moreover, we will consider whether in the Post Westphalian era several Leviathans could have appeared within the current system interpretation. Post Westphalian actors, with their functions and actions, more and more escape the influence from the state. This situation leads us to rethink the international system along with the actors who belong to it.

Kaynakça

- Amiriaux, Valérie, "Les limites du transnational comme espace de mobilisation", *Cultures & Conflits*, No 33/34, 1999. s. 25-50.
- Aron, Raymond, *Paix et Guerre*, Paris, Calman-Lévy, 1968.
- Badie, Bertrand, *Un monde sans souveraineté- les Etats entre ruse et responsabilité*, Paris, Fayard, 1999.
- _____, *la fin des territoires- essai sur le désordre international et sur l'utilité sociale du respect*, Paris, Fayard, 1995.
- Battistella, Dario, *Théories des Relations internationales*, Paris, Presses de Sciences Po., 2003.
- Baylis, John, ve Smith, Steve, *The Globalization of World Politics- An Introduction to International Relations*, 2. baskı, New York, Oxford University Press, 2001.
- Bauman, Zygmunt, *La société assiégée*, Le Rouergue/Charbon, Acte Sud, 2005.
- Beck, Ulrich, *Pouvoir et contre-pouvoir à l'ère de la mondialisation*, Paris, Editions Flammarion- Alto Aubier, 2003.
- Bélanger, Louis, "Les relations internationales et la diffusion du temps mondial", *Revue Etudes internationales*, Cilt 24, No 3, 1993, s. 549-570.
- Bell, Duncan S. A., "History and Globalization: Reflections on Temporality", *International Affairs*, Cilt: 79, No: 4, 2003, s.801-814.
- Berger, Peter, ve Luckmann, Thomas, *La construction de la réalité sociale*, Paris, Armand Colin, 2. baskı, 2003.
- Bigo, Didier, "la mondialisation de l' (in)sécurité ? Réflexions sur le champ des professionnels de la gestion des inquiétudes et analytique de la transnationalisation des processus d' (in) sécurisation", *Cultures & Conflits*, No 58, 2005, s. 53-100.
- Boré, Jacques, "Les Etats nationaux face au fléau mondial de la drogue", *Revue des Sciences Morales & Politiques*, No 4, 2000, s. 35-54.
- Boyer, William W., "Political Science and the 21st Century: From Government to Governance", *Political Science and Politics*, Cilt 23, Sayı 1, Mart 1990, s. 50-54.
- Breton, Gilles, "Mondialisation et science politique: la fin d'un imaginaire théorique?", *Revue Etudes internationales*, Cilt 24, No 3, Eylül 1993, s. 533-548.
- Buzan, Barry, *People, State and Fear. An Agenda for International Studies in the Post-Cold War Era*, Boulder-Colorado, 2. baskı, Lynne Rienner, 1991.
- Camilleri, Joseph .A ve Falk, Jim, *The end of sovereignty: The politics of a shrinking and fragmenting world*, Aldershot: Edward Algar, İngiltere, 1992.

Clark, Ian, "Globalization and the post-cold war order", John Baylis ve Steve Smith (der.), *The Globalization of World Politics- An introduction to international relations*, New York, Oxford University Press, 2. baskı, 2001, s. 635-647.

Cohen, Samy, *La résistance des États- les démocraties face aux défis de la mondialisation*, Paris, Editions du Seuil, 2003.

David, Charles-Philippe, *La guerre et la paix- approches contemporaines de la sécurité et de la stratégie*, Paris, Presses de Sciences Po, 2000.

Falk, Richard, "State of siege: will globalization", *International Affairs*, Cilt 73, No 1, 1997, s.123-136.

Giddens, Anthony, *Sociology*, Cambridge Polity Press, 1989.

Hassner, Pierre, "Guerre et paix à l'âge de la mondialisation", Yves Michaud (der.), *Qu'est ce que la globalisation ?*, Paris, Odile Jacob, 2004, s. 79-95.

Hibou, Béatrice, "De la privatisation des économies à la privatisations des États –une analyse de la formation de l'État", Béatrice Hibou (der.), *La privatisation des États*, Paris, Editions Karthala, 1999, s. 11-67.

Hoffman, Stanley, "The role of international organization: limits and possibilities", *International Organization*, Cilt 10, No 3, Ağustos 1956.

İçduygu, Ahmet ve Keyman, E. Fuat, "Globalization, Security and Migration: The case of Turkey", *Global Governance*, Cilt 6, 2000, s. 383-398.

Jackson, Robert H., *Quasi-states: Sovereignty: International Relations and the Third World*, Cambridge, Cambridge University Press, 1990.

Keohane, Robert O., "International Institutions: Two Approaches", *International Studies Quarterly*, Cilt 32, No 4, Aralık 1988, s. 379-396.

Keohane, Robert O. ve Lisa, Martin, "The promise of institutionalist theory", *International Security*, Cilt 20, No 1, Yaz 1995, s. 35-51.

Keohane, Robert O. ve Nye, Joseph S., "Globalization: What's new? What's not? (And so what?)", *Foreign Policy*, Bahar, 2000, s.104-119.

Keyman, E.Fuat, *Küreselleşme, Devlet, Kimlik/Farklılık : Uluslararası ilişkiler kuramını yeniden düşünmek*, İstanbul, Alfa Yayınları, 2000.

Kolb, Robert, "Mondialisation et droit international", *Relations internationales*, No 123, Sonbahar 2005, s. 69-86.

Laidi, Zaïki, *La Grande Perturbation*, Editions Flammarion, 2004.

_____, "L'État et la mondialisation", *Le Débat*, No 128, Ocak-Şubat 2004, s. 97-100.

_____, *Un monde privé de sens*, Paris, Fayard, 1994.

Linklater, Andrew, "Globalization and the transformation of political community", John Baylis ve Steve Smith (der.), *The Globalization of World Politics- An*

- introduction to international relations*, New York, Oxford University Press, 2. baskı, 2001, s. 617-632.
- Mandle, Jay R., *Globalization and the Poor*, Cambridge University Press, 2003.
- Mann, Michael, "Has Globalization Ended the Rise and Rise of the Nation-State?", *Review of International Political Economy*, Cilt 4, Sayı 3, Sonbahar 1997, s. 472-496.
- Manzagol, Claude, *La mondialisation- données, mécanismes et enjeux*, Paris, Armand Colin, 2003.
- March, James G. ve Olsen, Johan P., "The new institutionalism: Organizational factors in political life", *The American Political Science Review*, Cilt 78, No 3, Eylül 1984, s. 734-749.
- Martin, Dominique et al., *Les métamorphoses du monde- Sociologie de la mondialisation*, Paris, Editions du Seuil, 2003.
- Mayall, James, "Globalization and international relations", *Review of International Studies*, Cilt 24, 1998, s. 239-250.
- McGrew, Tony, "Globalization: A Critical Introduction", *New Political Economy*, Cilt 6, No 2, 2001, s. 293-301.
- Michaud, Yves et al. , *Qu'est ce que la globalisation ?*, Paris, Odile Jacob, 2004.
- Mittelman, James H., "Globalization : An ascendant paradigm?", *International Studies Perspectives*, Cilt 3, 2002, s. 1-14.
- Montbrial, Thierry de, *L'action et le système du monde*, Paris, Quadrige-PUF, 2002.
- Neumann, Stéphanie, "le contrôle des transferts d'armes: fictions ou réalité?", *Cultures & Conflits*, Kış, 1991/92, s. 93-111.
- Nicolas, Françoise, "Mondialisation et régionalisation dans les pays en développement les deux faces de Janus", *Politique Etrangère*, No 2, 1997, s. 293-307.
- Ohmae, Kenichi, *The End of the Nation State- The Rise of Regional Economies*, New York, The Free Press, 1995.
- Onuf, Nicolas Greenwood, *Reprisals-rituals, rules, rationales*, Center of International Studies, Woodrow Wilson School of Publics and International Affairs, Princeton University, Temmuz 1974.
- Onuf, Nicolas Greenwood ve Klink, Frank F., "Anarchy, Authority, Rule", *International Studies Quarterly*, No: 33, 1989, s.149-173.
- Parini, Lorena (der.), *États et Mondialisation : Stratégies et rôles*, Paris, Harmattan, 2001.
- Pfetsch, Frank R., *La Politique Internationale*, Brüksel, Bruylant Bruxelles, 2000.

Radice, Hugo, "Responses to globalization: A critique of progressive nationalism", *New Political Economy*, Cilt 5, No 1, 2000, s. 5-19.

Reno, William, "La privatisation de la souveraineté et la survie des États faibles", Béatrice Hibou (der.), *La privatisation des États*, Paris, Editions Karthala, 1999, s. 133-161.

Rosenau, James N., "Les processus de la mondialisation: retombées significatives, échanges impalpables et symbolique subtile", *Revue Etudes internationales*, Cilt 24, No 3, Eylül 1993, s. 497-512.

Roche, Jean Jacques, *Théorie des relations internationales*, Paris, Montchrestien, 5. baskı, 2004.

Scholte, Jan Aart, "Global capitalism and the state", *International Affairs*, Cilt 23, No 3, 1997, s. 427-452.

Senarclens, Pierre de, *La Mondialisation – Théories, enjeux et débats*, Paris, Armand Colin, 3. baskı, 2002.

_____, "L'idée de communauté internationale fait-elle encore sens?", Zaïki Laidi (der.), *Géopolitique du sens*, Paris, Desclée de Brouwer, 1998, s.353-373.

Sgard, Jérôme, "L'architecture financière internationale et les faillites d'États", *Politique Etrangère*, No 2, 2003, s. 291-304.

Soutou, Georges-Henri, "Introduction à la problématique des mondialisations", *Relations internationales*, No 123, Sonbahar, 2005, s. 3-11.

Tosel, André, "Philosophies de la mondialisation", Yves Michaud et al. , *Qu'est ce que la globalisation ?*, Paris, Odile Jacob, 2004, s. 49-78.

Waltz, Kenneth N., "Globalization and governance", *Political Science and Politics*, Cilt 32, No 4, Aralık 1999, s. 693-700.

_____, *Theory of International Politics*, New York, Random House, 1979.

Wendt, Alexander, "Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics", *International Organization*, Cilt 46, No 2, s. 391-425

Wiener, Jarrod, "Globalization and Disciplinary Neoliberal Governance", *Constellations*, Cilt 8, No 4, 2001, s. 461-479.

Wolton, Thierry, *La fin des nations*, Paris, Plon, 2002.

Wood, Ellen Meiksins, "Modernity, Postmodernity or Capitalism", *Review International Political Economy*, Cilt 4, No 3, Ağustos 1997, s. 539-560.